

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Triin Mutli

**KANNATANU ÜLEKUULAMINE NING TÕENDITE
KOGUMINE LÄHISUHTEVÄGIVALLA KURITEGUDE
KRIMINAALMENETLUSES**

Lõputöö

Juhendaja:
Edvard Remsel, MA

Tallinn 2022

ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2022
Töö pealkiri eesti keeles: Kannatanu ülekuulamine ning tõendite kogumine lähisuhtevägivalla kuritegude kriminaalmenetluses	
Töö pealkiri inglise keeles: Interrogations and evidence collection of domestic violence in criminal proceedings	
<p>Lühikokkuvõte: Lõputöö on kirjutatud teemal „Kannatanu ülekuulamine ning tõendite kogumine lähisuhtevägivalla kuritegude kriminaalmenetluses“. Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning eesti- ja inglisekeelse kokkuvõttega. Töö koosneb 46 leheküljest, sisaldab seitset tabelit, kolme joonist ja ühte lisa. Lõputöö koostamisel kasutas lõputöö autor kokku 57 erinevat eesti- ja inglisekeelset allikat. Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada peamised probleemid, mis võivad takistada kannatanult tõeste ütluste saamist ning leida sellele lahendused. Lõputöö uurimisprobleem on käesolevas lõputöös püstitatud küsimusena, kuidas parandada ülekuulamisprotsessi, et saada lähisuhtevägivalla kannatanult tõeseid ütlusi? Uurimistöös kasutati andmekogumismeetodina ekspertintervjuud. Kokku analüüsiti kuute ekspertintervjuud. Uuringu tulemustest selgub, et põhilised probleemid kannatanu ülekuulamisel on kannatanute keeldumine ütluste andmisest. Põhjuseid selleks on mitmeid, näiteks kannatanu on majanduslikult sõltuv oma elukaaslases, kes tema peal vägivalda kasutab ning seetõttu on kannatanul raske suhtest lahkuda. Samuti on vägivaldsete ähvardanud oma ohvreid politsei ütlusi mitte andma ning hirmu tõttu kannatanud seda ei teegi. Lahenduseks sellele, kuidas kannatanult tõeseid ütlused saada on näiteks tema sensitiivne kohtlemine ning ohvriabi kaasamine ülekuulamisele. Samuti selgitamine, et kriminaalmenetluse eesmärgiks ei ole kedagi karistada või vangi panna, vaid eesmärgiks on inimesi aidata, et nad saaksid oma eluga edasi minna.</p>	
Võtmesõnad: Lähisuhtevägivald, kannatanu ülekuulamine, tõendite kogumine	
Võõrkeelsed võtmesõnad: Intimate partner violence, domestic violence, interrogation, collecting evidence	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Triin Mutli</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud.</p> <p>Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paberkandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.</p> <p>Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
Allkiri:	
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Edvard Remsel	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor / instituudi juhataja: Allkiri:	

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISSEJUHATUS	4
1. LÄHISUHTEVÄGIVALLA KURITEGUDE MENETLEMINE	8
1.1 Kannatanu ülekuulamine	8
1.1.1 Tõendite kogumine	10
1.2 Lähisuhtevägivald	15
1.3 Taktikad	19
2. EMPIIRILINE UURING	22
2.1. Uuringu meetodika, protsess ja valim	22
2.2. Uuringu tulemused	23
2.2.1 Ekspertintervjuu	23
2.2.2 Kategooria: Miks kannatanud vaikivad?	24
2.2.3 Kategooria: Meetodilised ja taktikalised soovitusel kannatanu ülekuulamise läbiviimisel	26
2.2.4 Kategooria: Probleemid, mis takistavad ülekuulamisprotsessi	28
2.2.5 Kategooria: Lähisuhtevägivald kuritegude menetluse erinevus võrreldes teiste isikuvastaste kuritegude menetlusega	29
2.3 Järeldused ja ettepanekud	31
KOKKUVÕTE	35
SUMMARY	38
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	39
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	45
Lisa 1. Ekspertintervjuu küsimused	46

SISSEJUHATUS

Kannatanute ülekuulamine on politseitöös pidev menetlustoiming. Ülekuulamisel on erinevad taktikad olenevalt sellele, keda üle kuulatakse. Antud lõputöö uurib just lähisuhtevägivalla kuritegude kannatanute ülekuulamise taktikaid ning tõendite kogumist. Lähisuhtevägivald üldiselt on kujunenud tänapäeval aktuaalseks teemaks. Lähisuhtevägivald on igasugune vägivald, mis leiab aset inimeste vahel, kes on varem olnud või on üksteisega intiimsuhtes, seadusest tulenevalt seotud või omavahel veresugulased. Sagedamini on just naised isikuvastase vägivalla ohvrid, seda nii füüsilise kui ka vaimse vägivalla osas (Kase, 2004, lk 24).

Riigikantselei on teinud 2020. aastal küsitluse, millest tuli välja, et 44 000 inimest koges küsitlusele eelnenud kuu jooksul lähedase poolt, kas vaimset või füüsilist vägivalda. (Justiitsministeerium, 2021). Siseturvalisuse arengukavas 2020-2030 tuleb välja, et lähisuhtevägivalla infoteadete ja kuritegude arv pole sugugi langenud. (Siseministeerium, 2020) Justiitsministeeriumi poolt läbi viidud uuringu „Kuritegevus Eestis 2019“ statistilised andmed kinnitavad samuti teema aktuaalsust. Uuringust tuli välja, et aastal 2019 registreeriti Eestis 4119 perevägivalla kuritegu ja selle tõus moodustas aastas 14%. Samuti tuli uuringust välja, et iga teine vägivallakuritegu on lähisuhtevägivald. (Justiitsministeerium, 2020). Selle ennetamiseks on tehtud ka mitmeid kampaaniaid ja programme, mis aitavad ohvritel probleemiga toime tulla.

Lähisuhtevägivalla kuritegude menetlemine on keerukas protsess, kuna tõendite kogumine ning kannatanu ülekuulamine on raskendatud, sest tihtipeale ei ole ohvrid valmis oma lähedase inimese vastu tunnistama. Kasutatakse oma õigust ütlusi mitte anda, antakse ütlusi, mis ei süüsta kahtlustatavat või siis ei soovita üldse ütlusi anda. Põhjuseid selleks võib olla mitmeid, kuid igat liiki kuritegusid vajavad põhjalikku uurimist ning õiglast otsust. Põhiseaduse §22 lg 3 kohaselt ei ole lubatud kedagi sundida andma ütlusi tema lähedase vastu või iseenda vastu (Sepp & Kergandberg, 2020). Seda põhiõigust nimetatakse ka enese mittesüüstamise privileegiks (Sepp & Kergandberg, 2020). Selle eesmärgiks on, et mitte keegi ei peaks andma ennast süüstavaid ütlusi. Tuues näite, kui kannatanu, kes on eelnevalt pannud toime kuriteo kahtlustatava suhtes, ei peaks oma ütlustega endale kahju tegema.

Lõputöö teema on aktuaalne, kuna lähisuhtevägivalla kuritegude uurimine on tähtsaks prioriteediks Politsei- ja Piirivalveametis. Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 dokumendis on samuti välja toodud, et keskendutakse enim ühiskonda kahjustavatele kuritegudele, mille hulka kuulub ka lähisuhtevägivald. (Justiitsministeerium, 2020) Eestis on lähisuhtevägivald tulnud viimastel aastatel oluliseks teemaks ning seetõttu ka üha enam tehakse selle teemalisi kampaaniad, et õhutada ohvreid pöörduma ohvriabisse või muule tugiliinile.

Lõputöö on uudne, kuna autori teada ei ole sellest perspektiivist sel teemal varem Eestis uurimistööd kirjutatud. Katerina Rozenštrautch on kirjutanud sarnasel teemal oma lõputöö, kus uuris kriminalistikaliste eriteadmiste kasutamist lähisuhtevägivalla kuriteo sündmuskoha vaatlusel Ida prefektuuris (Rozenštrautch, 2020). Küll aga ei ole uuritud, kuidas kogutakse tõendeid ning viiakse läbi kannatanu ülekuulamisi lähisuhtevägivalla kuritegude kriminaalmenetluses teisiti, võrreldes muude isikuvastaste kuritegude kriminaalmenetlustega.

Lõputöö keskendub peamiselt sellele, kuidas teostada kannatanu ülekuulamisi nii, et kogu teadlik informatsioon kannatanult kätte saada ning kuidas koguda tõendeid lähisuhtes toime pandud kuritegude menetluses. Metoodilised ja taktikalised soovitusel, kuidas edukalt läbi viia lähisuhtevägivalla kuritegude ülekuulamised kannatanuga ehk milliste taktikatega võidab uurija kannatanu usalduse ning seetõttu annab ka tõeseid ütlusi. Uurimisfookus on suunatud sellele, kuidas motiveerida kannatanuid oma lähedaste vastu ütlusi andma. Millised on erisused lähisuhtevägivalla kuritegude menetluses võrreldes teiste isikuvastaste kuritegude menetlusega, millega tuleks arvestada. Antud lõputöö teema on oluline, kuna kuritegu pannakse toime isiku vastu, kes on niivõrd lähedane ning sealt tulenevalt ei soovi või julge kannatanud tihtipeale oma lähedase vastu tunnistada ega ütlusi anda, mis teeb tõendite kogumise ja uurimise veelgi raskemaks.

Lähisuhtevägivalla teemadel on varem Eestis kirjutatud järgmised lõpu- ja magistratööd: Katerina Rozenštrautch on kirjutanud 2020. aastal lõputöö teemal „Kriminalistika eriteadmiste kasutamine lähisuhtevägivalla kuriteo sündmuskoha vaatlusel Ida prefektuuris“ (Rozenštrautch, 2020), Virve Kass on kirjutanud Tartu Ülikoolis magistratöö teemal „Paarisuhtevägivalla kuritegude tõlgendused Eestis kohtutoimikute analüüsi põhjal“ (Kass, 2020), Hannes Heinsar on kirjutanud 2012. aastal lõputöö teemal „Lähisuhtevägivalla juhtumite informatsiooni kogumise ja töötlemise protsesside analüüs Jõhvi politseijaoskonna näitel“ (Heinsar, 2012), Liis Vihmar on kaitsnud 2018. aastal magistratöö teemal „Lähisuhtevägivald ja selle käsitlemine Eesti Päevalehe, Eesti Ekspressi ja Postimehe

veebiväljaannetes“ (Vihmar, 2018). Käesolev lõputöö keskendub peamiselt sellele, et parandada tõendite kogumist lähisuhtevägivalla menetlustes ning anda ka metoodilisi ja taktikalisi soovitusi kannatanu ülekuulamise läbiviimisele.

Lõputöö **uurimisprobleem** on käesoleva töö puhul püstitatud küsimusena, kuidas parandada ülekuulamisprotsessi, et saada lähisuhtevägivalla kannatanult tõeseid ütlusi?

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised **uurimisküsimused**:

1. Kuidas kogutakse tõendeid lähisuhtevägivalla menetlustes?
2. Kuidas viia läbi kannatanu ülekuulamist, et saada tõesed ütlused?
3. Millised on metoodilised ja taktikalised soovitusel ülekuulamise läbiviimisel lähisuhtevägivalla kuritegude menetluses?
4. Millised on peamised probleemid, mis takistavad ülekuulamisprotsessi eesmärki?

Lõputöö autor seab lõputöö **eesmärgiks** selgitada välja peamised probleemid, mis võivad takistada kannatanult tõeste ütluste saamist ning leida sellele lahendused.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised **uurimisülesanded**:

1. Analüüsida kasutatavaid taktikaid ülekuulamise läbiviimisel teooria kaudu.
2. Analüüsida intervjuude tulemusi, et selgitada välja, kuidas viiakse läbi kannatanu ülekuulamisi.
3. Sünteesida teoreetiliste lähtekohtade ja empiirilise uuringu tulemusi ning töötada välja ettepanekud, kuidas koguda tõeseid ütlusi ja kuidas läbi viia kannatanu ülekuulamist lähisuhtevägivalla kuritegude menetluses.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks viiakse läbi empiiriline kvalitatiivne uuring. Andmekogumismeetodiks on antud lõputöös intervjuud. Lõputöös viiakse läbi intervjuud, mille käigus esitatakse küsimusi uurijatele ning prokurörile, kes puutuvad oma töös kokku lähisuhtevägivalla kuritegude juhtumitega ehk rakendatakse ettekavatsetud valimit. Ettekavatsetud valim tähendab, et valim on eesmärgist lähtuv ning liikmed on valitud uurijal lähtudes teadmistest, kogemustest ja eriteadmistest selle kindla grupi kohta. (Õunapuu, 2014, lk 143) Intervjuu käigus esitatakse intervjuueeritavatele avatud küsimused ning vastused kajastavad nende kogemusi, arvamusi ja teadmisi antud teemal. Intervjuu eelisteks on paindlikkus ning see, et andmekogumist on võimalik vastavalt vastajale ja olukorrale

reguleerida (Hirsjärvi, *et al.*, 2004, lk 192). Intervjuud transkribeeritakse, viiakse läbi kvalitatiivne andmeanalüüs, mille alusel moodustuvad kategooriad ja koodid. (Laherand, 2008, lk. 292-296)

Antud lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk koosneb teoreetilistest lähtekohtadest, kus on lahti selgitatud ülekuulamine, tõendite kogumine, lähisuhtevägivald ja taktikad. Teine peatükk käsitleb lõputöös kasutatud empiirilist uuringut ning millised on meetoodika ja valim. Lisaks veel sisaldab uuringu tulemusi, ettepankeid ja järeldusi.

1. LÄHISUHTEVÄGIVALLA KURITEGUDE MENETLEMINE

1.1 Kannatanu ülekuulamine

Ülekuulamine on üks uurimistoimingutest, mille eesmärgiks on saada tunnistajalt, kannatanult või kahtlustatavalt ütlusi tõendamiseseme asjaolude kohta vabas jutustuses ja uurija küsimustele vastates. (Lindmäe, 1995, lk 21) Ülekuulamise eesmärgiks on saada kõikidelt osapooltelt tõesed ning omavahel klappivad ütlused. Ülekuulamist võib pidada kahe faktori koosmõjuks: küsimused ning tehnikad. (Kelly & Valencia, 2021)

Kannatanul on Põhiseaduse § 22 lg 3 järgi õigus ütlusi mitte anda iseenda ega ka oma lähedaste vastu (Sepp & Kergandberg, 2020). Mittesüüstamise privileeg on ühest küljest mõistetav, et ükski inimene ei peaks olema kohustatud andma ütlusi, mis võivad teda või tema lähedast kahjustada. Küll aga on see suureks kahjuks uurijatele, kes viivad läbi ülekuulamisi, et koguda tõendeid ning tõendada kuritegu. Kuna tihtipeale kannatanu või kahtlustatav kasutavad ära oma õigust ning keelduvad ütluste andmisest. Kui kannatanu, kes on vägivalla ohver, otsustab vaikida vägivallatseja suhtes, tuleb uurijal tabada põhjus, miks kannatanu võib kahtlustatavat kaitsta. Seejärel erinevate taktikaliste võtetega proovida kannatanut veenda teda tõtt rääkima. Vaikimine kannatanu poolt võib olla kohati mõistetav, kuid kahtlustatava puhul võib seda lugeda raskendavaks asjaoluks, kuna täpne lugu jääb teadmata (ter Vrugt, 2021, p 396)

Psühholoogiline teooria ning uuringud näitavad, et karmid ülekuulamismeetodid on ebaefektiivsed. Ebaefektiivsed just seetõttu, et need ei hõlbusta koostööd ülekuulatavaga. Lisaks on ähvardav iseloom sageli vastuolus eesmärgiga aidata meenutada üksikasjalikult sündmuse asjaolusid, mistõttu vähendab see tõenäosust, et ülekuulatav annab täpseid ütlusi. (Vrij, *et al.* 2017, p. 946) Siinkohal võib järeldada, et ülekuulamisel tuleb uurijal jääda rahulikuks, kuna vastasel juhul tekitab see vastaka reaktsiooni, mis ei aita ülekuulamisele kuidagi kaasa ning häirib ülekuulatava mõttetööd.

Ülekuulamisruumi ülesehitus, asukoht ning mööbli paigutus on olulised aspektid ülekuulamise läbiviimisel, kuna ülekuulamise eesmärgi saavutamiseks on oluline, et kannatanu tunneks end mugavalt ja turvaliselt. Ruumid võiksid asuda koridoriga eraldatud alal, et avalikust ruumist ei kostuks saginat ülekuulamisruumi. Erinevad helid ja müra segab kannatanut keskendumast

ülekuulamisele ning võib tekkida ka ebaturvaline tunne, et keegi kuuleb ülekuulamist pealt. (Prestodgeorge, 2020) Samuti võib välismüra häirida lisaks kannatanule ka uurijat ning seetõttu keskendumisvõime väheneb mõlemal. Hetke seisuga on ülekuulamisruumides vaid kaks tooli ning laud, mis ei ole kuigi hubane ruum. Arvestades, et kannatanu ülekuulamisel on oluline just turvatunde ning mugava tunde tekitamine, siis ei aita sellele kaasa üdini formaalne ruum. Samas võib öelda, et mõne kannatanu paneb formaalne ruum tundma just vastupidiselt nii, et nad on justkui sunnitud kogu tõe ära rääkima, mis tuleb ülekuulamise eesmärgi saavutamisele kasuks.

Lähisuhtevägivalla kuriteo kannatanu ülekuulamisel tuleb ülekuulatatav panna end tundma võimalikult turvaliselt, et hirmu tõttu midagi olulist rääkimata ei jääks. Teda tuleks julgustada tõtt rääkima. (Ülviste, 2018, lk 5) Lähisuhtevägivalla kannatanud on tihtipeale vägivalla ohvriks langenud korduvalt ning ei julge sellest ka kellelegi rääkida ega abi küsida. Seetõttu on oluline, et uurija, kes viib läbi ülekuulamist suudaks läbi näha, kui ohver jätab midagi rääkimata või üritab mingil moel vägivallatsetjat oma ütlustega mitte süüstada. Lähisuhtevägivalla kuritegudes puudub tihtipeale tunnistaja ning sündmuses osalevad vaid vägivallatsetja ja ohver. Kuna puudub tunnistaja, tuleb uurijal olla valvas, et eristada tõe vales, sest puudub kolmas isik, kes sündmust pealt nägi. Kannatanu ülekuulamisel on kannatanul õigus ütlusi mitte anda oma lähedaste vastu (Kriminaalmenetluse seadustik, 2003) ning seetõttu lähisuhtes toime pandud kuriteod võivad tihtipeale jääda õige lahenduseta, kuna kannatanu otsustab vägivallatsetjat hoopis kaitsta ning tõeseid ütlusi mitte anda.

Väärkoheldud lastega suhtlemine vajab oskusi ning ka väljaõpet. Alaealiste ülekuulamisele on oluline kaasata spetsialist (Nt. lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja või psühholoog), kui uurijal endal ei ole läbitud asjakohast väljaõpet. Koolitused, mis õpetavad, kuidas lastega paremini suhelda, on uurijatele vajalikud, kuna lastesse ei saa suhtuda samamoodi nagu täiskasvanutesse.

Laste mälu ei pruugi olla alati usaldusväärne, küll aga üldiselt lapsed ei valeta ning suuremas osas on uuringud näidanud, et lapsed räägivad detailsemalt ja nende jutt on tõene. (Goodman,1994) Alla 12- aastaste laste ülekuulamine ei ole lihtne ning veelgi raskem on, kui laps on saanud varem trauma. Noorte lastega on probleem, kui neil puudub keeleoskus oma kogemuse väljendamiseks või siis kognitiivne oskus, et mõista, mida neilt ülekuulamiselt nõutakse, siis võib muutuda ülekuulamine koormavaks ülesandeks. Lastega suhtlemisel on

oluline arvesse võtta ka pere suhtlusstiili ning ka laste endi suhtlusstiili. (Mordock, 2001, p. 285) Arvestades suhtlusstiili on lapsel kergem uurijat mõista ning samastuda.

Lastega suheldes tuleb aidata tal tunda end mugavalt ja turvaliselt ning arvestada, et lapsel ei ole lihtne enda või siis oma lähedase väärkohtlemisest rääkida. Samuti võiks lapsele selgitada, et juhtunu ei ole mingil viisil tema endi süü ning tema ei pea väärkohtlemise eest vastutust võtma. (Ramamoorthy & Myers-Walls, 2022) Lastega, nagu tegelikult ka teiste kannatanutega, tuleb käituda sensitiivselt ning arvestada, et nad võivad olla traumeeritud. Lapsed on õrnad ning mõjutatavad, mistõttu mõjuvad rasked sündmused neile tugevamalt.

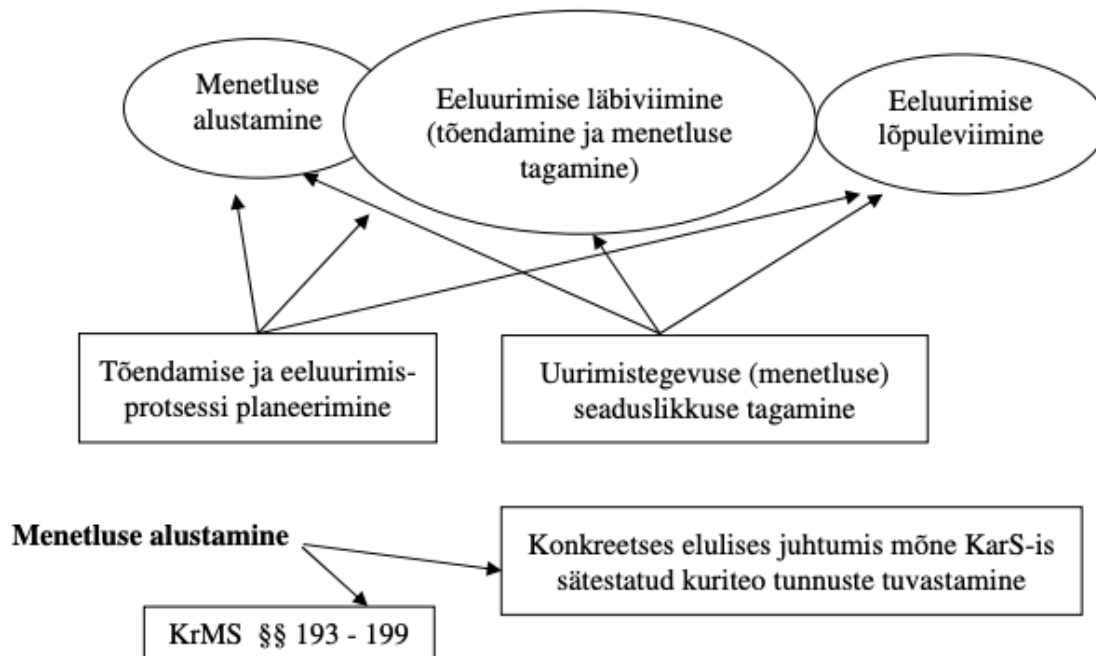
Kokkuvõtteks võib järeldada, et kannatanu ülekuulamisel on oluline roll uurijal, kes ülekuulamist läbi viib. Oluline just seetõttu, et uurija peab olema osav ja hea suhtleja, kes paneb kannatanu hästi ning turvaliselt tundma ja suudab temalt kätte saada kogu tõese informatsiooni. Psühholoogilise poole pealt on uuringud näidanud, et „jõuga“ ei saa inimeselt informatsiooni välja pressida ning ähvardav iseloom võib pigem isegi vastupidiselt mõjuda ja vähendada ülekuulamise eesmärgi saavutamise protsenti. Vägivalla ohvrid on tihtipeale kogenud vägivalda ka varem ning võivad olla üsna traumeeritud, mistõttu kardavad nad end avada.

1.1.1 Tõendite kogumine

Tõendite kogumine on kriminaalmenetlusega reeglistatud korras tõendusteabe hankimine ning hiljem ka selle teabe jäädvustamine samuti kriminaalmenetluses ettenähtud vormis. Kriminaalmenetluse seadustikus § 9 lg 3 ja § 64 lg 1 kajastavad tõendite kogumise üldtingimusi. Viimasena mainitud paragrahvis kõlavad tingimused järgmiselt: „Tõendeid kogutakse viisil, mis ei riiva kogumises osaleja au ja väärikust, ei ohusta tema elu või tervist ega tekita põhjendamatult varalist kahju. Keelatud on tõendeid koguda isikut piinates või tema kallal muul viisil vägivalda kasutades või isiku mäluvõimet mõjutavaid vahendeid ja inimväarikust alandavaid viise kasutades.“ (Kriminaalmenetluse seadustik, 2003).

Tõendamine on laiemas tähenduses eeluurimine ehk kohtueelne menetlemine. Tõendite kogumine hõlmab kõiki toiminguid, mis ühe kriminaalmenetluse jaoks tehakse. Kui uurijal on teada, kust leida esemelised või isikulised tõendiallikad, siis tuleb tal planeerida tõendiallikate suhtes menetlustoimingu läbiviimine. Enne toimingut eelneb ka ettevalmistus, et mis eesmärgil, mis toiming, mille või kelle suhtes läbi viiakse ning nendele küsimustele tuleb leida

vastus enne toimingu läbiviimist. Piltlikult vaadates, kuidas toimub tõendamine kriminaalmenetlustes (vt joonis 1). Joonises on välja toodud etapid, mida uurija tõendamisel läbib.

Joonis 1. Vaatenurk, kuidas toimub eeluurimine/ tõendamine (Krüger, 2006)

Tõendeid kogutakse menetlustoimingutega ning nende kogumine on tagatud riikliku sunnijõuga. Riiklik sunnijõud tähendab seda, et isikutele, kes takistavad tõendite kogumist, võib rakendada kitsendusi ja karistusi. (Krüger, 2006) Üheks tõendite kogumise viisiks on ülekuulamine, kust saab sündmusel osalenud isikutelt otse informatsiooni (Krüger, 2008). Kui kannatanu on oma vigastused fikseerinud haiglas või tuleb avaldust esitama ning viitab oma kehal vigastustele, tuleb need viivitamata fikseerida, kuna vigastused on vägivalda menetlustes üheks tõendiks.

Menetlustes on tõendamine oluline, sest kogudes piisavalt tõeseid tõendeid on võimalik tõendada kuritegu ning kurjategija saab vastava karistuse. Tõendite kogumisel on oluline järgida kehtivat õigust, kuna vastasel juhul hindab kohus tõendi kehtetuks. Tõendite kogumisel on oluline saada tõendamiseseme asjaolud, milleks on aeg, koht, viis ning muud kuriteo tehiod, kuriteokoosseis, kuriteo toimepannud isiku süü ning seda isikut iseloomustavad andmed ja vastutust mõjutavad asjaolud (Kriminaalmenetluse seadustik, 2003). Saades

ülekuulamisele kõik tõendamiseseme asjaolud, on ülekuulamine tõendina täiuslik. Tõendite liikideks on: isikulised ja esemelised. Isikulised tõendid on isiku teadvuses esinevad jäljed sündmusest, mille vormiks on isiku ütlused (Kroonberg, 2013). Esemelised tõendid on materiaalsed ning eksisteerivad vaid süüteo toimepanemise tulemusena, näiteks jäljed ja esemed (Kroonberg, 2013). Oluline on koguda mõlemaid, nii isikulisi, kui esemelisi tõendeid, mis saaksid tõendada kuriteo toimepanemist. Veel liigitatakse tõendid otsesteks ning kaudseteks tõenditeks (Kroonberg, 2013). Otsene tõend sisaldab teavet, mis kinnitab või välistab isiku poolt kuriteo toimepanemise asjaolu. Kaudse tõendi sisuks on see teave, mis võimaldab teha olulisi järeldusi tehjuludega seotud muude asjaolude kohta.

Kohtueelse menetluse eesmärgiks on kriminaalmenetluse seadustiku § 211 lg 1 kohaselt koguda tõendusteavet ning luua muud tingimused kohtumenetluseks. Kriminaalmenetluse seadustiku § 212 lg 2 kohasel teostab kohtueelset menetlust Politsei- ja Piirivalveamet. (Kriminaalmenetluse seadustik, 2003)

Tõendite kogumisel on vaja teha kõik, et tõde välja selgitada. Kui mõni isikuline tõend peaks ära langema, tuleb uurida, miks see nii juhtus. Tuues näiteks lähisuhtevägivalla menetluse, kui kannatanu otsustab oma ütlusi diametraalselt muuta, ei saa uurija sellega leppida ja kohe menetlusele seetõttu lõppu teha. Tuleb kaaluda erinevaid variante ning arvestada, et see ei pruugi olla kannatanu vabast tahtest muudetud otsus. Tõenduslikus baasis on muidugi reeglina ka muid tõendeid ning kannatanu ütlused ei ole ainsad, mille alusel kahtlustatavat süüdistada. Kuigi lähisuhtevägivalla puhul on siiski üheks olulisemaks tõendiks just kannatanu ütlused. (Ülviste, 2018, lk 21)

Lähisuhtevägivallal pole eraldi seadust, kuid on üldiselt hästi reguleeritud ala. Reguleeritud Karistusseadustikus § 121 sisalduv süüteo koosseis on enamohtliku tagajärjega, mis tähendab, et hõlmab põhikoosseisu tunnuseid ning lisab sellele kvalifitseeriva tunnuse enamohtliku tagajärje ehk kvalifitseeritud tagajärjedelikt. Politseinike hulgas, kes tegelevad oma igapäevatoos lähisuhtevägivalla juhtumitega, on enamiku näol arvamusel, et võiks olla siiski ka lähisuhtevägivalda reguleeriv seadus ning arvavad, et see tõhustaks nende juhtumitega tegelemist. (vt tabel 1) Seaduses ei ole majandusliku ning vaimse vägivalla reguleerimist, kuid need on just põhilisteks vägivalla vormideks, millest areneb edasi füüsiline vägivald. Majandusliku vägivalla korral kontrollib vägivallatseja ohvri raha ning ka materiaalsete vahendite kasutamist, millega ta ei lase ohvril iseseisvuda ning kannatanu peab olema

majanduslikult sõltuv oma kaaslasest. Vaimse vägivalla puhul on tegemist teise inimese alandamisega ning see kahjustab ohvrit emotsionaalselt. Autor järeldab, et lähisuhtevägivalla seadus rõhutaks teema olulisust ja tähtsust, samuti, et ennetada seniseid lahendamata jäänud juhtumeid, kus ohvrid siiski kannatavad.

Tabel 1. Politseinike arvamused, kas eraldi Lähisuhtevägivalla seadus muudaks juhtumitega tegelemise tõhusamaks? (Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015; autori koostatud)

(%)

	Piirkonna- politseinikud	Noorsoo- politseinikud	Patrull- politseinikud	Uurijad
Kindlasti muudab	13	27	17	25
Arvatavasti muudab	46	37	40	27
Arvatavasti ei muuda	20	17	22	33
Kindlasti ei muuda	6	3	9	8
Ei oska hinnata	15	16	12	7
Kokku	100	100	100	100

Lähisuhtevägivalla väljakutsetel on esmatähtis patrullpolitseinike ülesanne kasutada sündmuskohal rinnakaamerat, see on objektiivne jäädvustus olustikust. Salvestus võtab ära võimaluse kannatanut mõjutada muutma toimunu kirjeldust süüdlase huvides. (Ülviste, 2018, lk 6) Vormikaamera salvestis on esmase sündmuskoha jäädvustamine ning ka asjaosaliste käitumise jäädvustamine ning võib osutada oluliseks tõendamisel.

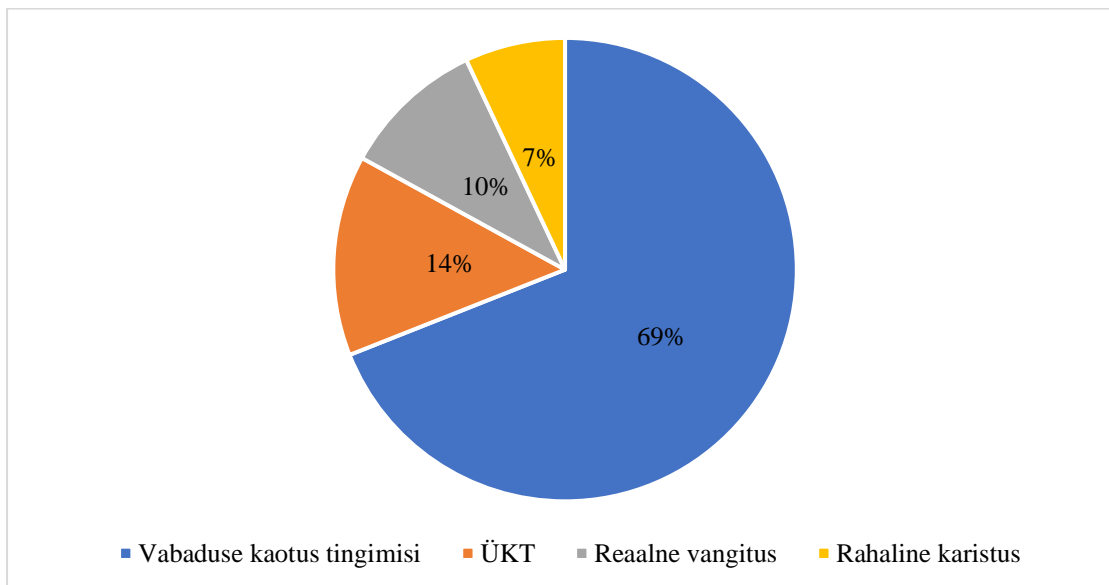
Enamik eksperte, kes tegelevad ning puutuvad oma igapäeva töös kokku lähisuhtevägivalla juhtumitega hindavad just lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemist raskemaks kui teiste politsei sekkumist vajavate juhtumitega tegelemist (vt tabel 2). 95 ametnikku 300-st peavad lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemist oluliselt raskemaks ning 148 ametnikku 300-st peavad mõnevõrra raskemaks. Seda näiteks põhjusel, et kannatanud muudavad tihti oma ütlusi või keelduvad üldse ütluste andmisest. Raske on tõendada kuritegu, mis pandi toime nelja seinaga vahel ning osalisteks vaid kannatanu ja süüdistatav. (Pettai & Proos, 2015)

Tabel 2. Kas politseinike hinnangul on lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemine raskem või kergem kui teiste juhtumitega tegelemine? (Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015; autori koostatud)

	Piirkonnapolitseinikud	Noorsoopolitseinikud	Patrullpolitseinikud
Oluliselt raskem	57	19	19
Mõnevõrra raskem	36	54	58
Vahet ei ole	7	12	15
Ei oska hinnata	-	15	8
Kokku	100	100	100

(%)

Suurem osa lähisuhtevägivalla menetlustest lõppevad vägivallatseja jaoks kokkuleppemenetlusega, mis on olemuselt nagu kriminaalõiguslik kompromiss. Selle põhisisuks on see, et süüdistatav tunnistatakse süüdi ning karistamine toimub lihtsustatud korras (Käbi, 2017). Lähisuhtevägivalla kuritegude juhtumitest üle poole on lõppenud vabaduse kaotuse rakendamise tingimisi (vt joonis 2). Toimikute analüüsil võib järeldada, et valdavalt lahendatakse lähisuhtevägivallateod kokkuleppemenetlusega.

Joonis 2. Määratud karistused lähisuhtevägivalla kuritegude eest. (Kaugia, 2020; autori koostatud)

Kokkuvõtteks võib järeldada, et tõendite kogumine on menetluses oluline osa, kuna kogudes piisavalt tõendeid on võimalik tõendada ära kuritegu. Lähisuhtevägivalda puhul on üheks kaalukamaks tõendiks kannatanu ütlused, kuid võib juhtuda, et kannatanu ei soovi neid anda. Lähisuhtevägivalda juhtumites on vähe tõendeid, kuna üldiselt toimuvad need kuriteod kodus nelja seina vahel ning osalisteks vaid kannatanu ja süüdistatav, mistõttu ei ole kerge kuritegu tõendada. Oluline on patrullpolitseinike vormikaamera salvestis, sest sealt on näha esmane olukord sündmuskohal ning ka asjaosaliste käitumine.

1.2 Lähisuhtevägivald

Vägivald on teise inimese tahtlik kahjustamine erinevatel viisidel, kas füüsiliselt, vaimselt või seksuaalselt, ka sellega ähvardamine kuulub vägivalda alla (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2019). Ka teise inimese mõtete, käitumise ja tunnete kontrollimine kuulub samuti vägivalda alla (Kase, 2004, lk 7). 2014. aastal allkirjastas Eesti Istanbuli konventsiooni, mille keskseks mõisteks on naiste vastu suunatud vägivald. Konventsioon ratifitseeriti Eestis 2017. aastal. Endine president Kaljulaid on öelnud, et vägivald on ühiskondlik probleem, mitte perekonna sisene asi ning meie ühiskonnas ei tohiks olla ruumi ühelegi vägivalda vormile (Kaljulaid, 2017). Istanbuli konventsiooniga liitumine paneb riigile kohustuse pakkuda vägivalda all kannatanutele võimalikult palju tuge ning teenuseid. (Justiitsministeerium, 2014) Programmid, mis aitavad ohvritel traumadega toime tulla, tuleks teha kättesaadavamaks ning avalikustada rohkem. Üldsuse vähenenud teadlikkus perevägivalda sekkumisest, võib suurendada tõenäosust, et vägivalda kogunud inimesed ei otsi abi, mida nad tegelikult vajavad (Hackett, *et al.*, 2016)

Lähisuhtevägivald on riiklik prioriteet, mida on kajastatud ka „Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030“ dokumendis ning on toodud välja, et kavatakse keskenduda ühiskonda enim kahjustavate õigusrikkumiste ärahoidmisele, mille hulka kuulub ka lähisuhtevägivald (Justiitsministeerium, 2020). Karistusseadustik § 121 lg 2 p 2, mis sätestab, et teise inimese tervise kahjustamise eest, samuti valu tekitava kehalise väärkohtlemise eest, kui see on toime pandud lähi- või sõltuvussuhtes karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega (Karistusseadustik, 2001). Eelmainitud paragrahvis käsitletakse lähisuhtevägivalda, kuid lähisuhtevägivalda kuriteod võivad olla ka järgmiste koosseisude puhul, mis on sätestatud Karistusseadustikus: surma põhjustamine ettevaatamatusest, raske tervisekahjustuse tekitamine ettevaatamatusest, mõrv, tapmine, provotseeritud tapmine, lapse

tapmine, vägistamine, ähvardamine, lähenemiskeelu rikkumine, naise suguelundite sandistav moonutamine ning suguuhtelevõi muule sugulise iseloomuga teole sundimine.

Tihti mõeldakse lähisuhtevägivalla all esimesena füüsilisele vägivallale, kuid tavaliselt saab kõik alguse vaimsest vägivallast. Vägivallatasejad on head manipulaatorid ning oskavad hoida oma ohvrit hirmu all ning kasvatada võimu. Paljud manipuleerimise taktikad ei tundu pealt näha pahatahtlikud ning seetõttu inimesed ei mõtle, et need võiksid olla kuritahtlikud käitumisviisid. Nendeks võivad olla näiteks liigne kontrollimine, isoleerimine, ähvardused, emotsionaalne manipulatsioon ning küberjälitamine. Lähisuhtevägivalla näol on tegemist ka väga latentse vägivalla liigiga. Ohvrid ei julge sellest tihtipeale rääkida, kuna tunnevad häbi, et on sattunud vägivalla ohvriks oma intiimsuhtes.

Lähisuhtevägivalla tüüpideks on: situatsiooniline – tajutud abitus; suhteline – jõuetus võimustusüsteemides; funktsionaalne – jõuetus sotsiaalsetes süsteemides; traumaatiline – jõuetus varasemat meenutavates olukordades. Perevägivalla eripäradeks on tavaliselt süstemaatilisus, kompleksus, eesmärgiga kontrollida, ning õpitud käitumine. Vägivallatasejad kasutavad sundiva kontrolli mudelit. (Sild, 2014). Alates 2011. aastast on perevägivallakuritegude arv olnud enamjaolt tõusutrendis, kuid 2020. aastal perevägivallakuritegude arvu kasv peatus ning registreeriti võrreldes 2019. aastaga 3% vähem perevägivallakuritegusid (Justiitsministeerium, 2020). 2020. aasta esimese poolega koges 44 000 inimest oma kodus vägivalda (vt joonis 3), mis on Eesti kohta suur arv. Kolmandik naistest kogeb oma elu jooksul vägivalda, mis on põhjustatud tema lähedase poolt (Messing, *et al.*, 2020). 2018. aasta Riigiprokuratuuri analüüsist tuli välja, et suurema osa lähisuhtevägivallaga seotud kriminaalmenetluste puhul oli tegemist meeste vägivallaga naiste vastu (Ülviste, 2018, lk 8).

Joonis 3. Lähisuhtevägivalda püramiid jaanuar – juuni 2020. (Sotsiaalkindlustusamet, 2020: autori koostatud)

Perevägivallast teatavad üha enam politseile just kolmandad isikud, mitte ohvrid ise ning tavaliselt on nendeks naabrid või lapsed. Küsides vägivalda ohvrilt, miks ta nii kaua nõustus elama terrori all ega midagi ette võtnud, on tavaliselt vastuseks lootus, et elukaaslane muutub ning samuti on hirm alanduse ja nõrkuse välja näitamise ees. (Ellermaa, 2019) Kõrvalseisjale, kes pole ise vägivalda kogenud, võib tunduda arusaamatu, miks ohver lihtsalt ei lahku vägivaldse partneri juurest, kuid tegelikult on see oluliselt keerulisem. (Linno, 2011) Ohvrid süüdistatakse ka, et nad on ise juhtunud ise süüdi ning võiksid lahkuda, kui ei meeldi. Ohvrit tuleb mõista ning saada aru, et elukaaslase juurest lahkumine toob endaga kaasa suuremaid kaotusi, kui ainult kaaslane. Seotud on ka lapsed, ühine kodu ning muud materiaalsed asjad, mis inimesi seovad. Lähisuhtevägivalda infoteadetest suur osa ei jõuagi kriminaalmenetluseni. Menetlejate sõnul objektiivsete hinnangute tõttu. (Tamm, *et al.*, 2018) Lähisuhtevägivalda ohvrina on oluline oma vigastused dokumenteerida traumapunktis või politseis, sest hiljem kohtuprotsessis on need oluliseks tõendusmaterjaliks (Politsei- ja Piirivalveamet, 2022).

Riigiprokuratuuri 2018. aasta analüüsist tuli välja, et mitmetel juhtudel ähvardas mees oma elukaaslast vägivaldaga pärast seda, kui naine oli politseis tõeseid ütlusi andnud, mistõttu mõni aeg hiljem naine ka oma ütlused vastupidiseks pööras. Inimesed, kes oma lähedase vastu korduvalt vägivalda kasutavad, oskavad hästi manipuleerida ning seetõttu on ohvritel ka keeruline neist läbi näha ja olukorda ratsionaliseerida. Sellistes olukordades, kus kannatanu

otsustab mõne aja möödudes täiendaval ülekuulamisel teada anda, et esitas oma elukaaslase kohta valeavalduse ning loobub oma esialgsetest ütlustest, tuleks uurijal olukorda läbi näha ning uurida kahtlustatava tausta. Kui kahtlustatava kohta on varasemalt esitatud mitu avaldust kehalise väärkohtlemise eest oma lähedaste suhtes ning muster on sama, s.o kannatanud keelduvad ütluste andmisest või loobuvad varasemalt antud ütlustest, näitab seda, et kahtlustatav on hea manipulaator ning politsei ei peaks kriminaalmenetlust lõpetama aluse puudumise tõttu, vaid koguma veel tõendeid. (Ülviste, 2018)

Kohtulahendit 1-19-5763 analüüsid selgub, kuidas mees D. S. oma elukaaslast ligi pool aastat alatute piinamisvõtetega piinas ning terroriseeris. Mehe näol on tegemist tuntud inimesega ning seetõttu on sellest kirjutatud ka väga palju meedias ja viidud läbi mitmeid intervjuusid ohvriga, kes põhjalikult räägib mis toimus. Ka antud kaasuses on süüdistatav väga hea manipulaator ning seda on väitnud ka tema endine elukaaslane, kes vägivalda all kannatas. Ohver on veel öelnud, et vägivaldsete hoidis teda kogu aeg sellise hirmu all, mis oli ka põhjuseks, miks ta ei julgenud sellest kellelegi rääkida ega kodust põgeneda. Kogu füüsiline vägivald algas ka selles kaasuses vaimsest vägivaldast. (Arba, 2020) Süüdistuse oma endise elukaaslase kehalise väärkohtlemise eest on saanud ka Eestis tuntud poliitik M. K. Tema kaasuses seisab, et on põhjustanud oma naisele vähemalt neli nädalat kestva tervisekahjustuse. Selles kaasuses on ohver rääkinud oma tuttavatele kodusest vägivaldsemisest, kuid ütlusi oma mehe vastu ei anna ning väidab, et mingisugust vägivalda ei ole olnud. Tegu on teistsuguse kriminaalmenetlusega, kuna süüdistatavat ei süüdistata kannatanu vaid riik. (Delfi, 2021) Seega puudub oluline tõend ehk kannatanu ütlused, mis raskendavad oluliselt kuriteo tõendamist.

Kohtulahendis 1-21-999 on süüdistatavaks mees, kellel taust oli aastaid puhas, kuid kannatanuid tema tegude tõttu oli kümneid. Mees tekitas oma elukaaslastele tervisekahjustusi, kuid pääses alati puhtalt kuna ohvrid oli hirmus ega rääkinud ning politseil polnud piisavalt tõendeid, et meest süüdi mõista. Antud kaasuses, kui kannatanu lõpuks politseis oma ütlused andis, võttis ta oma ütlused mõne päeva möödudes tagasi mehe ähvarduse tõttu. Politsei lõpetas kriminaalmenetluse ning süüdistuse sai hoopis naine valeütluste andmise eest.

Lähisuhtevägivalda alla kuuluvad ka need kuriteod või väärkohtlemised, mida pannakse toime oma laste suhtes. Lapsed olenevalt eest on väga kergelt mõjutatavad ning tajuvad sündmusi teisiti. Analüüsid kohtulahendit 1-17-10830 on tegu mehega, kes kasutas füüsilist vägivalda oma abikaasa ja alaealise tütre suhtes ning pani toime ka mitmeid kordi oma alaealise tütre

suhtes sugulise iseloomuga tegusid. Lapsi on kerge vaikima sundida ning seda tehakse tihti vanema poolt, kes oma last seksuaalselt või ka muul viisil väärkohelnud on (Linno, 2011). Istanbuli konventsiooni kohaselt on lapsed vägivalla ohvrid ka siis, kui nad on perevägivalla pealtnägijad (Kaugia, 2020). Sama konventsiooni kohaselt on vägivallaakt laste juuresolekul kõige raskem vägivallavorm. (Justiitsministeerium, 2014)

Tänapäeval on ühiskonnas levinud arusaam, nagu lähisuhtevägivallas on alati üks osapool süüdlane ning teine ohver. See tähendab, et sildistatakse üsna rutakalt, ilma olukorda süvenemata. On inimesi, kes suudavad väga veenvalt ohvri mulje jätta ning kui uurija oleks automaatselt ohvri poolel, võivad jääda märkamata olulised asjaolud.

Käesoleva lõputöö autor järeldab, et lähisuhtevägivald on riiklik prioriteet, millega pidevalt tegeletakse, et seda vähendada. Füüsilise või vaimse väärkohtlemise alla sattuvad enam jaolt naised, kuid tuleb ette ka meesohvreid lähisuhetes. Politseile teatavad tihtipeale just kolmandad isikud, sest kannatanud ise seda teha ei julge. On palju juhtumeid, kus vägivalda peavad nägema pealt või siis kogema ka lapsed. Lapsed on noores eas väga mõjutatavad ning tulevikus võib käitumismuster samastuda kodus nähtuga.

1.3 Taktikad

Politseile teatatud kuritegude tõhusaks uurimiseks on oluline, et uurijad teaksid õigeid strateegiaid ning oleksid koolitatud nende strateegiate osas, mis aitavad kannatanul paremini sündmusi meelde tuletada ja ka välja rääkida (Hartwig, *et al.* 2012, pp. 672-681). Õigete taktikate teadmiseks, peaksid uurijad läbima koolitusi selleks, et täiendada oma teadmisi ja oskusi. Taktikad ja meetodid, kuidas ülekuulamist läbi viia tekkivad igal uurijal ka kogemusega ning ajaga. Küsimuste esitamine õigel viisil on ülekuulamisel oluline detail. Küsimused ei tohiks olla suunavad ega anda ülekuulatavale mõtteid, mis kallutaks teda mõtlema välja valesid. (Gordon & Fleisher, 2011, p. 226) Esitades küsimused juhuslikus järjekorras võib tuua rohkem avalikustamist kuna juhuslik järjestus häirib vastuste andmist (Ramirez & Straus, 2006, p. 1). Koostöö uurija ning ülekuulatava vahel on hinnaline väärtus, kuna luues koostöö tekib ka usaldus, mis on ülekuulamisel eesmärgi saavutamiseks oluline alus (Gollwitzer, *et al.* 2012, p 976).

Kannatanu ja tunnistaja menetlusseisund on lähedane ning seetõttu võib rakendada kannatanu ja tunnistaja ülekuulamisele samu taktikavõtteid. Küll aga erinevalt tunnistajast on kannatanu ütlused tema õiguste ning huvide kaitsmise vahend. Kuritegu puudutab vahetult kannatanut ning seetõttu mõjutab see tema tajumist ja ka asjaolude meelespidamist. Kannatanule tuleb selgitada objektiivsed ja subjektiivsed tajumistingimused, et tema ütlusi õigesti hinnata. (Rammulüüs, 2002, lk 30-31)

Ülekuulamist alustatakse uurija ettepanekuga teha vaba jutustus kõikidest asjaoludest, mille tõttu kannatanu ülekuulamisele kutsutud on. Seejärel saab uurija oma küsimused küsida ning sellele järgneb ütluste protokollimine. Reeglina ei tohi uurija vahele segada oma märkuste või küsimustega kannatanu vaba jutustusele. Kuna kannatanud võivad sündmuse toimumise ajal tihti peale olla paanikas või šokis ei pruugi nad kõike mäletada ning mälu taastub mõne aja möödudes. Uurija täiendküsimused on sel juhul meenutavad, et aidata kannatanul meenutada asjaolusid, mis tal vaba jutustuse ajal meelde ei tulnud. Need küsimused puudutavad neid seoseid, mille kaudu võis tõendamisel mõni oluline fakt ülekuulatavale meelde jääda. (Lindmäe, 1995) Ülekuulatavale on lubamatu esitada etteütlevaid ehk suunavaid küsimusi (Kriminaalmenetluse seadustik, 2003), kuna see võib mõjustada kannatanut ning kallutada teda tahtmatult valeütluste andmist (Lindmäe, 1995). Kui menetluse jooksul on tõendeid kogutud piisavalt, kuid kannatanu otsustab siiski ütlusi mitte anda, võib talle selgitada, et isegi kui ta otsustab vaikida on tõendeid juba piisavalt, et kahtlustatavat süüdi tunnistada ning see võib muuta kannatanut meelt ütluste mitte andmise osas (Luke, 2021, p. 361).

Kõik, mida uurija ülekuulamisele teeb, nagu žestid, sõnakasutus ning kehahoiak võivad tekitada teises inimeses erinevaid mõtteid ja emotsioone. Näiteks võib uurija hoiak meenutada kannatanule tema isa või elukaaslast, kellega tal on vägivaldseid kokkupuuteid. Seetõttu võib ülekuulamine ebaõnnestuda, kuna kannatanu ei suuda end avada uurijale. Seda infot töödeldakse tavaliselt ülekuulatava poolt alateadlikult, kuid võib selgitada seda, miks mõni uurija suudab kannatanult tõesed ütlused saada, kuid samas teine uurija mitte. (St-Yves, 2012, p. 92) Kehahoiakut ning žestide kasutust võivad just lapsed kõige enam märgata ning seostada oma vägivaldse vanemaga, mistõttu tuleb lastega suhtlemisel olla võimalikult neutraalne ning jälgida oma tegevust.

Kahtlustatava ülekuulamisele kasutatakse „hea politseiniku“ võtet, et luua kahtlustatavaga usaldus ning see on viinud ülelunnistuseni (Yoong, 2010, p 695). Võtte seisneb selles, et uurija

on sõbralik ning avaldab kaastunnet ja mõistmist (Yoong, 2010, p 695). Samamoodi saab ka kannatanuga luua usaldusliku suhte, et ta annaks vajalikud ütlused.

Kokkuvõttes võib järeldada, et õige taktika ülekuulamisel aitab suurema tõenäosusega jõuda eesmärgini. Küsimused ülekuulamisel peaksid olema avatud, et ülekuulatav ei vastaks ühe sõnaga, vaid kirjeldaks sündmust võimalikult detailselt. Alustuseks lasta isikul teha vaba jutustus kogu sündmusest ilma protokollimata, see annab toimumust hea ülevaate ning võib juhtuda, et kannatanu otsustab jutustuses mõne detaili rääkida, kuid ei soovi, et see protokoll kirja läheks. Selline teguviis loob kannatanus usaldust uurija vastu ning uurijal on vähemalt info olemas. Kui ülekuulatav ei mäleta asjaolusid tuleb uurijal oma küsimustega aidata meenutada, kuid mitte suunama teda oma küsimustega.

2. EMPIIRILINE UURING

Lõputöö eesmärgiks on leida lahendused, kuidas saada lähisuhtevägivalla kannatanult tõesed ütlused ning selgitada välja peamised probleemid, mis võivad seda takistada. Empiirilises uuringus kasutati kvalitatiivset uuringumeetodit. Selle meetodi lähtekohaks on tegeliku elu kirjeldamine. Empiirilise uuringuna viidi läbi intervjuud, mis aitasid kaasa lõputöö eesmärgi saavutamisele. Esimeses alapeatükis käsitletakse uuringu meetodika, protsessi ja valimi moodustamist. Teine alapeatükk kajastab uuringu tulemusi ehk intervjuudelt saadud vastuseid. Teises alapeatükis on välja toodud ka autori moodustatud neli kategooriat ning iga kategooria all on analüüsitud koode. Kategooriad on autor moodustanud uurimisküsimuste põhjal. Kolmandas alapeatükis tuuakse välja lõputöö autori järeldused ja ettepanekud, mis põhinevad uuringu tulemustel.

2.1. Uuringu meetodika, protsess ja valim

Käesoleva lõputöö eesmärgi täitmiseks viiakse läbi empiiriline kvalitatiivne uuring. Empiirilises uuringus esmalt kogutakse andmed, mida hiljem analüüsitakse. Andmete kogumisel tuleb jälgida, kas informatsioon on vajalik ning kas see aitab ka leida vastused uurimisküsimustele. (Albers, 2017, p. 220) Viiakse läbi kvalitatiivne sisuanalüüs ehk moodustatakse kategooriad ja koodid (vt lisa 2). Kvalitatiivses uuringus on erinevaid andmekogumismeetodeid - uuringud, vaatlused, elulood ning intervjuud (Newman & Benz, 1998, pp. 16-17). Kvalitatiivses uuringus põhineb teadmiste hankimine interpretivistlikul viisil ning uuritakse kogemuste olemust (Draper, 2004, pp 641-643). Kasutati kvalitatiivset uuringut, kuna see võimaldab võtta uurimuse keskmesse intervjuueeritavate perspektiivi ning paremini nende kogumusi ning arvamusi mõista (Hammersley, 2013).

Käesolevas lõputöös kasutatakse andmekogumismeetodina poolstruktureeritud ekspertintervjuusid (Flick, 2006, lk 165), mis hõlmab intervjuu läbiviimist, kus uurija ja vastaja vestlevad kahekesi. Uurija esitas intervjuus avatud küsimused, kuna avatud küsimustega saab vastajatelt nende oma arvamust ja kogemust ning seetõttu on vastused sisukamad ja annavad uuringu eesmärgile rohkem kaasa. Intervjuu eelisteks on, et ollakse uuritava teema valdajaga keelelises interaktsioonis ning selle eesliseks on veel ka paindlikkus. (Hirsjärvi, *et al.*, 2004, lk 191) Intervjuu puudusteks võib lugeda, et see võtab palju aega ning intervjuueeritava ja intervjuueerija vastastikune suhe võib mõjutada tulemusi (Virkus, 2016). Intervjuu eesmärgiks

on uurimisprobleemi lahendamise jaoks andmete kogumine (Õunapuu, 2014). Intervjuu on uurijal ettevalmistatud ning uurimisobjektiga on tutvunud nii teoreetiliselt kui ka praktiliselt. Vestluse eesmärgiks on saada vastajalt usaldusväärset teavet uurimisprobleemi seisukohast. (Laherand, 2008, lk 177) Uurimismeetod kitsamas mõttes tähendab vajaliku informatsiooni saamise meetodit, mis jaguneb empiiriliseks ehk kogemuslikuks ja mitteempiiriliseks ehk vahetule kogemusele mittetoetuvaks (Hirsjärvi, *et al.*, 2005, lk 177). Käesoleva uuringu valimi moodustamiseks kasutati ettekavatsetud valimi põhimõtet (Teddlie & Yu, 2007 p. 80) kuna autor valib sihipäraselt välja vastajad, kelleks antud uurimuses on uurijad ja prokurör, kes puutuvad oma töös kokku lõputöö teemaga.

Uuringu teises osas viis autor läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud, kasutades ettekavatsetud valimit (Õunapuu, 2014, lk 143). Intervjueeritavateks olid PPA Lõuna prefektuuri menetlustalitluste uurijad ning Lõuna Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokurör, sest nad kõik puutuvad oma töös kokku LSV õigusrikkujate ning kannatanutega. Enne intervjuude läbiviimist tutvustati intervjueeritavatele lõputöö teemat, eesmärki, meetodikat ning valimit. Intervjuu käigus esitati avatud küsimused, sest need soodustavad intervjueeritavalt rohkem oma tegeliku arvamuse saamist ning laiemat vastust Hirsjärvi, 2004, lk 188). Intervjuud on läbiviidud ajavahemikus 09.03.2022 kuni 31.03.2022. Kokkuvõttes intervjueeriti viit uurijat Lõuna prefektuuris ning ühte Põhja ringkonnaprokuratuuri abiprokuröri. Antud ekspertide keskmine töökogemus on 5 aastat. Intervjuus oli 16 küsimust (vt lisa 1) ja keskmine intervjuu kestus oli 35 minutit. Mitmed küsimused olid lühikeste vastustega ning teadlikult küsitud nii just seetõttu, et saada ka intervjueeritava enda kohta rohkem teada. Intervjuud salvestati intervjueeritavate nõusolekul ja transkribeeriti töö autori poolt.

2.2. Uuringu tulemused

2.2.1 Ekspertintervjuu

Käesolevas lõputöös püstitati 4 uurimisküsimust ning nendele vastuste saamiseks viis autor läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Intervjueeritavateks on viis uurijat Lõuna prefektuurist menetlustalituse uurimisgruppidest ning üks prokurör Põhjaringkonnaprokuratuurist. Kõik intervjueeritavad puutuvad oma töös kokku lähisuhtevägivallaga, varieeruvad 40 % kuni 100 %. Intervjueeritavad on kõik saanud vähem

või rohkem koolitusi lähisuhtevägivalla teemadel, kuid mitmed väitsid, et koolitusi võiks rohkem olla, sest see tõhustaks menetluste läbiviimist. Intervjueeritavate keskmine tööstaaž on 5 aastat ning keskmiselt on neil korraga käsil 24 juhtumit. (vt tabel 3) Alapeatükis analüüsitakse ekspertintervjuude tulemusi, mis viidi läbi uuringu käigus ning võrreldakse teoreetilise seisukohaga. Intervjueeritavatele esitati 16 küsimust. Intervjuud viidi läbi eesmärgiga selgitada välja peamised probleemid, mis võivad takistada kannatanult tõeste ütluste saamist ja leida sellele lahendused. Järgnevates alapeatükkides on autor moodustanud neli kategooriat ning iga kategooria hõlmab ka koode, mida analüüsitakse. Lõputöö autor tsiteerib ning refereerib intervjueeritavate vastused.

Tabel 3. Ülevaade intervjueeritavate kokkupuutest lähisuhtevägivalla juhtumite menetlemisega. (Autori andmete põhjal autori koostatud)

	Intervjueerit av 1	Intervjueerit av 2	Intervjueerit av 3	Intervjueerit av 4	Intervjueerit av 5	Intervjueerit av 6
Tööstaaž lähisuhtevägival la juhtumitega	2 aastat	3,5 aastat	10 aastat	3 aastat	5,5 aastat	3 aastat
Keskmine juhtumite arv, mis ootavad menetlemist	18 juhtumit	4 juhtumit	25 juhtumit	20 juhtumit	55 juhtumit	20 juhtumit
Lähisuhtevägivalla juhtumite osakaal töös (%)	40 %	40 %	50 %	55 %	100 %	50 %
Lähisuhtevägivalla teemal koolitused	Ainult 1 on olnud	On olnud	Mõni üksik	On mitmeid olnud	On olnud, aga vähe	On olnud

2.2.2 Kategooria: Miks kannatanud vaikivad?

Esimeses kategoorias „Miks kannatanud vaikivad“ avas autor uurimisküsimuse 2: Kuidas viia läbi kannatanu ülekuulamist, et saada tõesed ütlused? Selles kategoorias uuriti ekspertidelt, kuidas nemad kannatanut mõjutavad, et saada temalt tõesed ütlused või mis aitaks kaasa, et kannatanut panna rääkima. Selles kategoorias moodustas autor kuus koodi, mis on välja toodud järgmistes lõikudes. (vt tabel 4)

Põhjuseid, miks kannatanud vaikivad on mitmeid ning erinevat laadi. Üheks põhjuseks on majanduslik sõltuvus (kood 1), mida intervjuude põhjal mainiti kõige rohkem ning enim

levinud põhjuseks, miks kannatanud otsustavad ütlusi mitte anda. Inimestel on tihtipeale ühine elukoht ning kardetakse sellest ilma jääda. Kui ohvril pole eluase enda nimel ja ka sissetulek sõltub elukaaslasest, kes tema peal vägivalda kasutab, siis tundub lahkumine suhtest keeruline. Kui samas olukorras on seotud ka lapsed (kood 5), siis see raskendab olukorda. Kui ohvriks on näiteks naine, kel puudub sissetulek ning ka eluase oma nimel, siis ei ole tal kerge elukaaslase juurest päeva pealt lahkuda ning ka lapsed endaga kaasa võtta. Ühest intervjuust selgus, et tihti peale emad mõtlevad rohkem lastele kui iseendale ning otsustavad vägivaldsest suhtest lahkuda just laste heaolu nimel. Samuti võib vaikimise põhjuseks olla lapsed, kuna vanem ei soovi oma pere laiali lüüa ning kardab, et nii juhtub, kui ta oma elukaaslase kohta süüstavaid ütlusi annab.

Hirm, et kuritegu kordub (kood 2) tõid välja neli eksperti kuuest. Kannatanud kardavad, et kui vägivallatseja saab teada, et ohver käis politseis süüstavaid ütlusi andmas, siis hiljem kodus peab ohver taas kannatama ning kardavad, et vägivald muutub veel julmemaks. Samuti mõned vägivallatsejad ähvardavad kannatanuid vägivallaga, et nad politseis ütlusi ei annaks, mistõttu mõned ohvrid otsustavadki vaikida kuna kardavad tagajärge.

Armastus ning kiindumus (kood 3) oma lähedase vastu on samuti põhjuseks, miks kannatanud otsustavad ütlusi mitte anda, kuna loodetakse, et kõik muutub ning inimese vastu on siiski suured tunded. Selle koodi tõid välja kõik intervjuueeritavad. Ohvrid ei soovi oma lähedastest vägivallatsejatele negatiivseid tagajärgi, kuna armastavad oma lähedast niivõrd palju, et halvad küljed jäävad nii-öelda selle varju. Kui inimesed on omavahel aastaid lähedased olnud ning vägivald areneb vaikselt, siis peetakse seda vahel normaalseks. Tsiteerides ühe intervjuueeritava vastust, kes ütles: „Mõne jaoks on see täiesti normaalne, kui mees vahepeal lööbki, et joovad koos alkoholi, nii tekivad konfliktid ja hakkavad peksma ja siis hommikul mõtleb kannatanu, et ju siis olin ära teeninud ning, et ei soovi avaldust teha oma armastatud mehe suhtes, kuid õhtul joobes peaga kutsus politsei kohale ja mees viidi juba minema.“

Mõned lähisuhtevägivalla ohvrid kardavad kriminaalmenetlust (kood 4), mis tähendab et nad ei julge tihtipeale vägivalla kannatamisega midagi ette võtta kuna ei soovi, et neile lähedase inimese suhtes algatataks kriminaalmenetlus. Sellistes olukordades on oluline selgitada kannatanule, et eesmärk ei ole kedagi karistada menetluse alustamisega vaid pigem selle käigus pakutakse nii ohvrile kui ka vägivallatasejale võimalusi, kuidas olukorda muuta paremaks ning selle raames ka abi ja toetust erinevate programmide ja nõustamise näol.

On ohvreid, kes süüdistavad juhtunus ka iseennast (kood 6) ning seetõttu ei julge ega taha ütlusi anda. Mõni ohver arvabki, et vägivaldlatseja pole tegelikult midagi valesti teinud ning ta on ise süüdi, et käitus provotseerivalt ja on vägivalda ära teeninud.

Tabel 4. Andmeanalüüsi 1. kategooria ja selle koodid (autori koostatud)

<p>Kategooria 1</p> <p>Miks kannatanu vaikivad?</p>	<p>Kood 1 Majanduslik sõltuvus</p> <p>Kood 2 Hirm, et kuritegu kordub</p> <p>Kood 3 Armastus/kiindumus</p> <p>Kood 4 Kardetakse kriminaalmenetlust</p> <p>Kood 5 Lapsed</p> <p>Kood 6 Kannatanud süüdistavad iseennast</p>
--	--

2.2.3 Kategooria: Metoodilised ja taktikalised soovitusel kannatanu ülekuulamise läbiviimisel

Teises kategoorias „Metoodilised ja taktikalised soovitusel kannatanu ülekuulamise läbiviimisel” avas autor uurimisküsimuse 3: Millised metoodilised ja taktikalised soovitusel ülekuulamise läbiviimisel? Selles kategoorias uuriti ekspertidelt, millised on nende metoodikad ja taktikad ülekuulamisel, et kannatanu neid usaldaks ning neile tõeseid ütlusi annaks. Teises kategoorias moodustas autor seitse koodi, mis on välja toodud järgmistes lõikudes. (vt tabel 5)

Üks põhilisi soovitusi, mida eksperdid mainisid, mis tuleb kannatanu ülekuulamisel kasuks oli, et uurija peab olema hea suhtleja (Kood 1). Hea suhtlemisioskusega uurija suudab kannatanuga paremini kontakti luua ning seeläbi ka usaldust tekitada. Usalduse loomine (kood 3) kannatanuga oli samuti üheks soovitusel, mida mainisid pea kõik eksperdid, sest ilma usalduseta on raske kannatanult tõeseid ütlusi kätte saada. Usalduse loomine ei käi hetkega, kuid ohvriga inimlikult ja empaatilisel suheldes loovad uurijad kannatanu jaoks turvalisema tunde. Kannatanu turvalisuse tagamine (kood 7), mida mainis üks intervjuueeritav, tähendab seda, et kannatanule antakse teada, kui vägivaldlatseja on näiteks vähemalt 48 tunniks hetkel kinni peetud või siis eeluurimise ajaks vahi alla võetud. See annab kannatanule turvalisema tunde, kuna tal on aega oma elukorraldust muuta näiteks välja kolimise näol või muud moodi.

Kui kannatanu on täielikult keeldunud ütluste andmisest, siis võib talle ka öelda, et tegelikult on tõendeid kogutud juba piisavalt, et vägivaldlatseja süüdi mõista ning see võib vahel panna kannatanu ümber mõtlema. Küll aga ei tohi kannatanule valetada (kood 5), kui näiteks

tegelikult ei ole tõendeid piisavalt ning seda öeldakse vaid kannatanu murdmiseks. Tsiteerides ka intervjuueeritavat, kes ütles, et: „Muidugi vahel söödame ka ette, et teiste tõenditega on tegelikult kõik kirjas, et vahet ei ole kas te ütlisti annate või mitte, sest tõendeid on piisavalt, aga samas kannatanu versioon on ka siiski oluline tõend kriminaalasja lahendamisel.“ Ehk valetamine kannatanule pole lubatud ning tuleks mainida siiski, et tema seisukoht on oluline, kuid on võimalik jätkata menetlust ka selleta.

Üheks taktikaks, mida intervjuueeritav mainis oli kannatanult vahetult ütluste saamine (kood 6). Kui ütluste andmine toimub kohe peale sündmust, võivad ütlused olla liialdatud ning ülepaistatud, seega tuleks leida see õige hetk, kui emotsioonid on rahunenud. Tsiteerides ühte intervjuueeritavat, kes ütles: „/.../ kui see vahe liiga pikaks venib siis võib just vastupidi tekkida need ümbermõttlemised ja kahtlused ja kõhklused, et tuleb ära tabada see õige hetk, kui ei ole emotsioon liiga üleval, aga et emotsioon poleks ka liiga ära langenud veel.“ Seega ei tohiks ülekuulamist ka liialt edasi lükata, kuna sellistel juhtudel võivad tekkida olukorrad, kus kannatanu on ümber mõelnud ega soovigi enam ütlusi anda. Kannatanu ümber mõttlemist tuleb praktikas palju ette ning tavaliselt on see tingitud sellest, et sündmuse ning ülekuulamise vaheline aeg on liiga pikk.

Nagu ka esimeses kategoorias välja tuli, siis üheks põhjuseks, miks kannatanud keelduvad ütluste andmisest on see, et kardetakse kriminaalmenetlust. Ka selles kategoorias on üheks meetodikaks kannatanule selgitamine, et ülekuulamise ning süüstavate ütluste andmine uurijale ei ole selle eesmärgiga, et kedagi kohe vangki panna (kood 4) või muul moel karistada.

Tabel 5. Andmeanalüüsi 2. kategooria ja selle koodid (autori koostatud)

<p>Kategooria 2</p> <p>Metoodilised ja taktikalised soovitusel kannatanu ülekuulamise läbiviimisel</p>	<p>Kood 1 Uurija peab olema hea suhtleja</p> <p>Kood 2 Inimlik ja kaval uurija</p> <p>Kood 3 Kannatanuga usaldusliku suhte loomine</p> <p>Kood 4 Selgitada kannatanule, et eesmärk pole vangki kedagi panna ega karistada</p> <p>Kood 5 Valetada ei tohi (ülekuulatavale)</p> <p>Kood 6 Kannatanu vahetu ütluste andmine</p> <p>Kood 7 Kannatanu turvalisuse tagamine (Et tal oleks aega oma elukorraldust muuta ning teaks, et vähemalt mingi ajahetk nt 48h, kui kahtlustatav on kinnipeetud või vahi all, siis tal on turvaline)</p>
---	--

2.2.4 Kategooria: Probleemid, mis takistavad ülekuulamisprotsessi

Kolmandas kategoorias „Probleemid, mis takistavad kannatanu ülekuulamisprotsessi“ avas töö autor uurimisküsimuse 4: Millised on peamised probleemid, mis ülekuulamisprotsessi takistavad? Selles kategoorias uuriti ekspertidelt, millised on need põhilised probleemid, mis takistavad kannatanu ülekuulamist ning leida sellele lahendused. Käesolevas kategoorias moodustas autor kolm koodi, mis on välja toodud järgmistes lõikudes. (vt tabel 6)

Põhiliseks probleemiks on kannatanute otsus kasutada oma õigust ning keelduda ütluste andmisest (kood 1). Seda koodi mainisid kõik eksperdid ning pidasid seda suureks probleemiks kuna lähisuhtevägivalla juhtumitel on üheks kaalukamaks tõendiks kannatanu ütlused. Kannatanutel on õigus oma lähedaste vastu mitte süüstavaid ütlusi anda ning lähisuhtevägivalla juhtumite puhul teevad seda paljud ohvrid ning selle põhjused on välja toodud ka esimeses kategoorias „Miks kannatanud vaikivad?“.

Teiseks probleemiks, mis takistab kannatanu ülekuulamist, mida mainisid kolm eksperti kuuest on see, et kannatanul endal ei ole piisavalt tahtet, et asjad muutuks (kood 2). Nagu ka esimeses kategoorias välja tuli, et ohvri ning vägivaldseja vahel on väidetavalt siiski suur armastus, siis see on ka põhjuseks, miks kannatanul ei ole tihtipeale motivatsiooni pingutada, et sealt suhtest välja astuda. Kui ohvril puudub tahe ennast aidata, on raske seda teha ka uurijal.

Ekspertid tõid välja ka teist laadi probleemi, mis ülekuulamisel takistuseks on saanud. Kuna kõik uurijatest intervjueritavad töötavad Tartu politseijaoskonnas, siis kolm nendest tõi välja ka sealse jaoskonnas oleva probleemi. Nimelt asuvad ülekuulamisruumid teenindussaali kõrval ning seetõttu kostub sealt palju välismüra (kood 3). Müra rikub kannatanu keskendumist ülekuulamisele ning samuti loob ebaturvalise tunde, et keegi võib tema ja uurija vestlust samamoodi kuulda nagu tema teenindussaalis toimuvat. Sellistel juhtudel pole see ülekuulamisel kasulik, kuna kannatanu ei pruugi end täielikult avada uurijale. Kannatanu peaks end ruumis tundma hubaselt ja turvaliselt ning ruumist ja selle ümbrusest tuleks eemaldada segavad faktorid. Samuti on oluline toolide paigutus, et kannatanu ei tunneks end ebamugavalt uurija suhtes ning vajadusel viia ülekuulamine läbi ülds kannatanu kodus, kus tal on kõige mugavam tunne.

Tabel 6. Andmeanalüüsi 3. kategooria ja selle koodid (autori koostatud)

<p>Kategooria 3</p> <p>Probleemid, mis takistavad ülekuulamisprotsessi</p>	<p>Kood 1 Kannatanu keeldub ütluste andmisest</p> <p>Kood 2 Kannatanul pole tahet, et asjad muutuksid</p> <p>Kood 3 Ülekuulamisruumi kostuv välismüra</p>
---	--

2.2.5 Kategooria: Lähisuhtevägivalla kuritegude menetluse erinevus võrreldes teiste isikuvastaste kuritegude menetlusega

Neljandas kategoorias „Lähisuhtevägivalla kuritegude menetluse erinevus võrreldes teiste isikuvastaste kuritegude menetlusega“ avas autor uurimisküsimuse 1: Kuidas kogutakse tõendeid lähisuhtevägivalla menetlustes? Selles kategoorias uuriti ekspertidelt kas ja millised on erisused tõendite kogumisel lähisuhtevägivalla menetlustes võrreldes teiste isikuvastaste kuritegude menetlustes ning mille poolest erinevad lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamine võrreldes teiste isikuvastaste juhtumite lahendamisega. Neljandas kategoorias moodustas autor kolmteist koodi. (vt tabel 7)

Lähisuhtevägivalla juhtumites on tõendite kogumine üldjoontes sama (kood 3) nagu teistes vägivalla kuritegudes, kuna teod on samad. Tsiteerides ka intervjueeritava vastust küsimusele, millised on erisused tõendite kogumisel: „/.../ väga suurt tõendite kogumise erinevust ei ole, sest neid kogume ikka samamoodi nagu seaduses ette nähtud on, lihtsalt kõige olulisemat tõendit ehk siis kannatanu ütlusi on keerulisem kätte saada kui teistes isikuvastastes juhtumites.“ Põhiliseks erinevuseks lähisuhtevägivalla ning teiste isikuvastaste juhtumite vahel on see, et tegu on peresuhetega (kood 1). Seda koodi mainisid kõik eksperdid. Lähedaste inimeste vahelised tülid on teist laadi kuna hõlmavad endas varasemat ajalugu. Võrreldes teiste isikuvastaste vägivalla juhtumitega, siis näiteks tänavakakluses on tegu kahe üksteise jaoks võõra isikuga ning toimub pekmine, mis on tõenäoliselt ühekordne, tehakse osapooled ning motiiv kindlaks ja sellega asi piirdub. Lähisuhtevägivalla puhul on vaja suuremat süvenemist kuna tihti peale on kaasatud ka lapsed (kood 6) ning taust on kirjum. Lisaks kogu sündmus toimub tavaliselt kodus nelja seina vahel, kus enamjaolt tunnistajaid pole (kood 8). Tunnistajate puudumine teeb menetluse keerulisemaks, kuna puudub kolmandate isikute objektiivne hinnang ning tunnistajate ütlused on vägivalla juhtumites samuti oluliseks tõendiks. Lähisuhtevägivalla juhtumitel on uurijal oluline arvesse võtta ka inimeste omavaheline suhe (kood 7) ning nende minevik. Nendes juhtumites ei saa tegutseda nii nagu teistes vägivalla juhtumites, kuna tegu ei ole üksteise jaoks võõraste inimestega vaid lähedastega.

Kannatanut tuleb sensitiivselt kohelda (kood 10). Seda koodi mainisid pea kõik eksperdid ning pidasid oluliseks just lähisuhtevägivalla kannatanuga suheldes seda teha. Samuti nõuavad lähisuhtes toimepandud kuriteod uurijalt suuremat süvenemist (kood 12). Kuna lähisuhtevägivalla näol ei ole tavaliselt tegu ühekordse juhtumiga, tuleb uurida ka tagamaid ning kust see alguse sai. Samuti tuleb arvestada, et igal lool on mitu külge ning ei saa esimesest pilgust ühe asjaosalise poolt võtta.

Suur erinevus, mis ka eelmistes kategooriates välja tuli on see, et lähisuhtevägivalla juhtumitel ei taha kannatanud vahel ütlusi anda (kood 2), mis üldjoontes teistes vägivalla kuritegudes nii ei ole. Eksperdid tõid ka selle erinevuse välja, et lähisuhtevägivalla juhtumites on põhitõendiks kannatanu ütlused (kood 13) ning selle puudumine muudab menetluse keerulisemaks, sest tõendeid on tihtipeale vähe. Kuna vägivald leiab aset üldjuhul kodus ning vaid kahe inimese vahel, siis puuduvad ka tunnistajad ja kuritegu on keeruline tõendada väheste tõenditega. Teistes isikuvastastes vägivalla juhtumites üldiselt ei ole probleemi kannatanu ütluste andmisest keeldumisega, kuna tegu ei ole omavahel lähedaste inimestega ehk nad ei ole üksteisest sõltuvad, soovitakse vägivallatseja kohta siiski süüstavad ütlused anda.

Erinevuseks on ka see, et uurijatel on justkui surve peal kuna tegu on riikliku prioriteediga (kood 9). Üks ekspertidest tõi välja, et üks olulisim erinevus lähisuhtevägivalla ning teiste vägivalla juhtumite lahendamise juures on suur võrgustikutöö lahendamisel (kood 11). Tuues näiteks, et teiste kuritegude lahendamise puhul ei kaasata ohvriabi, kohalikku omavalitsust, lastekaitset ega piirkonnapolitseinikke.

Töö autor küsis intervjueritavatelt, millised regulatsioonid reguleerivad lähisuhtevägivalla kriminaalmenetlust ning, kas nende meelest võiks olla lähisuhtevägivald täpsemini defineeritud seaduses. Hetkel lähtutakse menetlemisel kriminaalmenetluse seadustikust ning karistusseadustikust. Eksperdid arvasid, et lähisuhtevägivald võiks olla täpsemini defineeritud ala. Samuti võiks olla seadusesse lisatud enim levinud vägivalla liigid, milleks on majanduslik ja vaimne vägivald.

Tabel 7. Andmeanalüüsi 4. kategooria ja selle koodid (autori koostatud)

<p>Kategooria 4</p> <p>Lähisuhtevägivalla kuritegude menetluse erinevus võrreldes teiste isikuvastaste kuritegude menetlusega</p>	<p>Kood 1 Peresuhted, probleemid ühiste lastega</p> <p>Kood 2 Kannatanud ei taha ütlusi anda</p> <p>Kood 3 Teod on samad ning tõendite kogumine laias laastus sama</p> <p>Kood 4 Keerulisem kannatanult süüstavaid ütlusi kahtlustatava suhtes saada</p> <p>Kood 5 Sõltuvussuhe</p> <p>Kood 6 Tihti kaasatud lapsed</p> <p>Kood 7 Tuleb rohkem võtta arvesse inimeste omavahelist suhet</p> <p>Kood 8 Tõendeid tihtipeale vähem, tunnistajad puuduvad</p> <p>Kood 9 Surve peal, sest riiklik prioriteet</p> <p>Kood 10 Oluline on sensitiivne kohtlemine</p> <p>Kood 11 Suur võrgustiku töö (ohrviabi, KOV, lastekaitse, piirkonnapolisei)</p> <p>Kood 12 Tuleb rohkem süveneda</p> <p>Kood 13 Põhitõend on kannatanu ütlused</p>
--	--

2.3 Järeldused ja ettepanekud

Analüüsi ning ekspertintervjuude alusel selgub, et peamine probleem, mis takistab kannatanu ülekuulamise protsessi on kannatanute vaikimine või mitte tõe rääkimine. Põhjuseks, miks kannatanud ei soovi ütlusi anda on suures osas seetõttu, et nad on vägivaltsest sõltuvad. Ohvrid, olles majanduslikult sõltuvad oma elukaaslasest või lähedasest inimesest, otsustavad vägivaltset mitte süüstada just seetõttu, et neil on hirm jääda ilma elukohast, samuti mängivad suurt rolli ühised lapsed. Inimesed ei soovi oma lapsi jätta ilma ühest vanemast, kuid samas laps peab kannatama ning nägema pealt või koguni kogema vägivalda. Vägivalla nägemine ning kogemine võib lapsi tugevalt mõjutada tulevikus ning peegelduda nende endi käitumismustrites vanematena.

Lähisuhtevägivalla ohvritel on hirm rääkida ausalt, mis juhtus ka seetõttu, et kardetakse hiljem kodus selle eest veel hullemat vägivalda. See tähendab seda, et tihtipeale vägivaltset ähvardavad ohvrit, et nad ütlusi ei annaks ning see tekitab kannatanus hirmu. Eelmiste põhjuste kõrval mängib suurt rolli ka armastus ja kiindumus. Kannatanud mõtlevad, et ehk olukord siiski

paraneb ja inimene muutub ning seetõttu ei võta nad midagi vägivalda osas ette. Samuti hakatakse ennast süüdistama, et näiteks, kui ma ei oleks nii teinud, siis ta ei oleks mind löönud ja tegelikult ta kindlasti armastab mind. Lootus, et inimene muutub, püsib tihtipeale kannatanutes kaua ning võib olla ka põhjuseks, miks nad otsustavad kasutada oma õigust, ütluste andmisest keelduda. Kuna vägivald algab vaikselt, siis seetõttu kannatanu justkui harjub sellega ega märka, kuidas vägivald järjest progresseerub.

Eesmärgi saavutamist võib takistada ka uurija vale suhtumine. Uurija peaks olema erapooletu ning näitama oma emotsioone pigem minimaalselt. Autor, arvestades uuringu tulemusi, on seisukohal, et uurija peaks näitama kannatanule oma kaastunnet, kuna selline suhtumine võib kannatanu seisukohta ning arvamust uurijast muuta paremaks. Lisaks empaatiale peaksid uurijad olema kannatlikud ja rahulikud suhtlejad. Kuna inimesi on erinevaid ning iga kannatanu võib reageerida erinevalt, siis tuleb uurijal olla mitmekesine ning uutes olukordades kiiresti kohaneda. Oskus panna kannatanu tundma end hästi ning turvaliselt toob suurema tõenäosusega kaasa kannatanu avamise uurijale. Nagu käesoleva töö teooriaosas mainitud (vt lk 9), siis ka eksperdid kinnitasid, et turvatunde loomine kannatanus on ülekuulamise oluline, et hirmu tõttu midagi olulist rääkimata ei jääks. Kannatanu julgustamine ja toetamine loob inimeses turvalisema tunde ning isik võib muutuda avatumaks. Sensitiivne kohtlemine lähisuhtevägivalda puhul on oluliseks aspektiks, kuna kannatanud on tihtipeale väga haavatavas seisundis ning liigne formaalsus ja rangus ei ole kõigile sobilik ja võib kannatanud muuta vastupidiselt hoopis kinnisemaks. Samuti toodi välja see, et Tartu politseijaoskonna ülekuulamisruumid asuvad teenindussaali kõrval ning kuna seal on pidevalt palju rahvast ja sagimist, siis see kostub kõik ülekuulamisruumi. Müra häirib ülekuulamisele keskendumist ja kuna samamoodi on ka kabinetist kuulda ukse taha, siis kannatanul võib olla raske end avada, kuna talle tundub, et tema jutt kostub ka teisele poole ust.

Autor palus ekspertidel välja tuua nende poolsed soovitusel, mis aitaksid kannatanult tõesed ütlused saada. Lahendused sellele, kuidas kannatanult saada tõesed ütlused, selgus uuringust, et kannatanusse tuleb suhtuda mõistvalt ning üks meetoditest, kuidas teda rahustada ja julgustada rääkima on näiteks ohvriabitöötaja kaasamine ülekuulamisele. Ohvriabitöötaja räägib kannatanule kõikidest erinevatest seadusest tulenevatest võimalustest, mis talle tekib kannatanu staatusega, näiteks ohvriabi võimalus tasuta psühholoogilised nõustamised. Samuti on tulemuslikult töötanud taktika, et enne ülekuulamise alustamist rääkida inimesega lihtsalt

rahulikult mainides, et seda hetkel ei protokollita. Ka käesoleva töö teoreetilises osas tuli välja taktika, et ülekuulamist tuleks alustada vaba jutustusega (vt lk 20). Ilma igasuguse tehnikata rahulik vestlus kannatanuga loob ametniku vastu usaldust ning uurija võib tõelisest olukorrast suurema ülevaate saada, kui hiljem protokollides.

Intervjuueeritavad tõid välja, et selgitades kannatanule, et kriminaalmenetluse eesmärk ei ole kedagi karistada vaid eesmärgiks on aidata võib julgustada teda tõtt rääkima. On mitmeid kannatanuid, kes kardavadki kõige rohkem just kriminaalmenetlust kuna arvavad, et sellele järgneb tingimata vanglakaristus. Kannatanule selgitades, et menetluse eesmärgiks ei ole kedagi karistada ega vangi panna vaid hoopis aidata kodust olukorda parandada, et inimesed saaksid abi ja oma eluga edasi liikuda.

Intervjuudest tuli samuti välja see, et enamus ohvrid, kellega uurijad on lähisuhtevägivalla juhtumite menetlemisel kokku puutunud, on naised, mida on mainitud ka eelnevalt käesoleva töö teooriaosas (vt lk 4). Naisohvritel võib olla mugavam, kui nendega tegeleb nais-uurija. Soovitavalt võikski tegeleda naisohvritega naisterahvad, kuna samast soost uurijaga võib tekkida parem arusaamine ja klapp ning lõpptulemusena võib kannatanu end rohkem avada.

Autor palus ekspertidel välja tuua, millised on erinevused lähisuhtevägivalla kuritegude ning teiste isikuvastaste kuritegude vahel. Peamiseks erinevuseks toodi välja, et lähisuhtevägivald on vägivald, mis leiab aset omavahel lähedaste inimeste vahel, mida on mainitud ka käesolevas töös (vt lk 4). Samuti mainiti intervjuus, et lähisuhtevägivald on riiklik prioriteet, mistõttu vajab see kiiremini lahendamist, kui näiteks tavaline tänavakaklus. Ka käesolevas töös (vt lk 15) on välja toodud lähisuhtevägivalla tähtsus riigis. Lähisuhtes toime pandud kuriteo tõendamisel on üheks tõendiks ka vormikaamera salvestis. Patrull, kes esimesena sündmuskohale jõuab, näeb esmast olukorda ning inimeste käitumist, mida on võimalik salvestiselt analüüsida. Käesolevas töös (vt lk 13) on samuti välja toodud vormikaamera kasutamise tähtsus. See on objektiivne jäädvustus, mis võtab ära kannatanult võimaluse muuta toimunu kirjeldust näiteks süüdlase huvides. Teoreetilises osas on välja toodud, et lähisuhtevägivallal pole eraldi seadust, kui et see võiks olla täpsemini defineeritud ala. Ka ametnikud, kes menetlevad lähisuhtevägivalla juhtumeid on väitnud, et see tõhustaks menetluse läbi viimist (vt lk 12). Ka intervjuueeritavatest eksperdid tõid välja, et antud ala võiks olla paremini defineeritud ning samuti lisada seadusesse ka majanduslik ja vaimne vägivald.

Tuginedes ekspertintervjuude ning teooria analüüsile, on käesoleva lõputöö autoril järgmised ettepanekud ja soovitused Politsei- ja Piirivalveametile, kuidas parandada kannatanu ülekuulamisprotsessi nii, et kannatanud sooviksid rohkem tõeseid ütlusi anda.

- Muuta kannatanute ülekuulamisruumi hubasemaks, et see ei oleks nii formaalne ning, et ka teenindussaali müra ei kostuks ülekuulamisruumi, mis hetkel vähemalt Tartu politseijaoskonna näitel nii on.
- Uurijatele rohkem taktikalist väljaõpet. Pakkuda rohkem koolitusi lähisuhtevägivalda juhtumite menetlemise teemal ning kannatanutega suhtlemise teemal.
- Arendada välja lähisuhtevägivalda reguleeriv seadus

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärgiks oli selgitada välja peamised probleemid, mis võivad takistada lähisuhtevägivalla kannatanult tõeste ütluste saamist ning leida sellele lahendused. Eesmärgi saavutamiseks püstitas autor neli uurimisküsimust ning autor viis läbi ekspertintervjuud, mida hiljem analüüsis ning sidus teoreetilise osaga. Lõputööga sooviti vastus leida uurimisprobleemi küsimusele, milleks oli kuidas parandada ülekuulamisprotsessi, et saada lähisuhtevägivalla kannatanult tõeseid ütlusi. Uurimisprobleemi toetasid uurimisküsimused, mis olid järgmised:

1. Kuidas kogutakse tõendeid lähisuhtevägivalla menetlustes?
2. Kuidas viia läbi kannatanu ülekuulamist, et saada tõesed ütlused?
3. Millised on meetoodilised ja taktikalised soovitused ülekuulamise läbiviimisel lähisuhtevägivalla kuritegude menetluses?
4. Millised on peamised probleemid, mis takistavad ülekuulamisprotsessi eesmärki?

Eesmärgi saavutamiseks püstitas autor kolm uurimisülesannet: analüüsida kasutatavaid taktikaid ülekuulamise läbiviimisel teooria kaudu; analüüsida intervjuude tulemusi, et selgitada välja, kuidas viiakse läbi kannatanu ülekuulamisi; sünteesida teoreetiliste lähtekohtade ja empiirilise uuringu tulemusi ning töötada välja ettepanekud, kuidas koguda tõeseid ütlusi ja kuidas läbi viia kannatanu ülekuulamist lähisuhtevägivalla kuritegude menetluses. Andmekogumismeetodina kasutati poolstruktureeritud ekspertintervjuusid. Valimiks oli ettekavatsetud valim, mis tähendab, et valim on eesmärgist lähtuv ning liikmed on valitud uurijal lähtudes teadmistest, kogemustest ja eriteadmistest selle kindla grupi kohta.

Lõputöö koosneb kahest suurest peatükist. Esimeses osas analüüsiti teoreetilisi allikaid lähisuhtevägivalla, kannatanute ülekuulamise ning tõendite kogumise kohta. Teooriaosa põhjal järeldati, et peamiseks põhjuseks, mis takistab lähisuhtevägivalla kannatanu ülekuulamisprotsessi on see, et kannatanud otsustavad kasutada oma õigust keelduda ütluste andmisest oma lähedase vastu.

Lõputöö teises pooles viidi läbi ekspertintervjuud ning analüüsi intervjuusid. Kokku intervjueriti viit uurijat Lõuna prefektuurist ning ühte prokuröri Põhja ringkonnaprokuratuurist. Ekspertid valiti eesmärgipäraselt ja nad kõik on oma töös kokku puutunud lõputöös käsitletud teemaga ning omavad laialdasi teadmisi ning kogemusi.

Lõputöös jõuti järelduseni, et uurijatel võiks olla rohkem koolitusi lähisuhtevägivalla teemadel ning samuti kannatanutega suhtlemise teemal. Selleks, et ülekuulamine sujuks ning kannatanu annaks tõesed ütlused on oluline roll uurija suhtlemisoskusel. Usalduse loomine kannatanuga on boonuseks, kuna kannatanu hakkab end turvalisemalt tundma ja seeläbi ka avab end rohkem uurijale. Samuti on oluline kannatanut ümbritsev keskkond ja tingimused ülekuulamisel. Liigne rangus ja formaalsus ei ole kõigile sobilik ning võib tekitada ebamugava tunde kannatanus, mis omakorda võib viia selleni, et ülekuulamisel ei saa temalt tõest informatsiooni. Samuti on olulised just laste ülekuulamisega seotud koolitused, kuna lastega suhtlemine nõuab täiskasvanult rohkem teadmisi ja oskusi.

Tööst selgus, et peamised põhjused, miks kannatanud vaikivad ega anna tõeseid ütlusi on majanduslik sõltuvus, armastus ning hirm. Ohvrid, kel pole oma eluaset ega sissetulekut ning elavad oma vägivaldse elukaaslase kulul, peavad raskeks lahkuda vägivaldsest suhtest kuna neil ei ole piisavalt vahendeid, et ilma nendeta hakkama saada. Samuti saab saatuslikuks lootus, et võib olla inimene siiski muutub ja kiindumus on suur, mistõttu otsustatakse politseis ütlusi mitte anda, kuna ei soovita tuua jamasid oma elukaaslasele. Ka hirm on põhjuseks, miks kannatanud ei anna süüstavaid ütlusi, kuna kardavad, et peale seda võib vägivald suuremaks minna.

Autor tegi lõputöö põhjal kolm ettepanekut, mis tõhustaksid lähisuhtevägivalla kuritegude menetlustes kannatanu ülekuulamise läbiviimist ning tõendite kogumist. Esimeseks ettepanekuks on muuta kannatanute ülekuulamisruumi hubasemaks. Hetkel on ülekuulamisruumis laud, arvuti ning kaks tooli ja ruum on ka ruumalalt suhteliselt väike. Sellises keskkonnas ei ole kannatanul piisavalt mugav ning puudub turvatunne. Samuti kostub teenindussaali müra ülekuulamisruumi, mistõttu võib olla raske keskenduda ning kannatanul võib olla raske rääkida teemast, mis on talle hell, kui ta kuuleb ukse taga toimuvat saginat. Teiseks ettepanekuks on pakkuda uurijatele rohkem koolitusi lähisuhtevägivalla juhtumite menetlemise teemal ning kannatanutega suhtlemise teemal. Intervjuudest selgus, et koolitusi vahel on, kuid võiks olla rohkem ning just kannatanuga suhtlemise teemal. Viimaseks

ettepanekuks on arendada välja lähisuhtevägivalda reguleeriv seadus. Lähisuhtevägivald võiks olla täpsemini defineeritud ala ning samuti lisada ka enim levinud vägivalda liigid, milleks on majanduslik ja vaimne vägivald.

Eelnevalt sissejuhatuses sätestatud lõputöö eesmärk ja uurimisülesanded täideti ning ka probleemile ja uurimisküsimustele leiti vastused.

SUMMARY

The title of the thesis is „Interrogations and evidence collection of domestic violence in criminal proceedings“. The thesis is written in Estonian and consist of 37 pages. It consists of two parts- theoretical and empirical research.

The purpose of the thesis was to find the main problems that may prevent getting true statements from intimate partner violence victim. The fact that domestic violence has become a priority for the police in recent years shows the topicality of the topic. The aim of this thesis is to find solutions on how to get true statements from the victim.

In order to achieve the goal a qualitative method of research was used. Semi-structured expert interviews were conducted with six experts and also the literature was analysed.

Thesis found answers to the following research questions: 1. How to collect evidence of domestic violence? 2. How can the victim be questioned in order to get a true statements? 3. What are the methodological and tactical recommendations for interrogation? 4. What are the main problems that prevents interrogation protsess?

The purpose of the thesis was achieved and the author made three suggestions to improve interrogation protsess and evidence collecting of domestic violence cases. Also found the main reasons why victims do not want to give true statements.

The first chapter of the thesis describes how domestic violence criminal cases are processed. Describes interrogations, tactics of interrogations, evidence collection and domestic violence itself. The second chapter presents the empirical results.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Albers, M. J., 2017. Quantitative Data Analysis—In the Graduate Curriculum. *Journal of Technical Writing and Communication*, 47(2), pp. 215–233.

Arba, L. C., 2020. Koduvägivalla ohver: füüsiline vägivald saab alguse vaimsest vägivallast. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://menu.err.ee/1061698/koduvagivalla-ohver-fuusiline-vagivald-saab-alguse-vaimsest-vagivallast> [Kasutatud: 09.01.2022]

Delfi, 2021. *Prokurör kaebas edasi Rakvere maakohtu otsuse, millega mõisteti Marti Kuusik õigeks*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.delfi.ee/artikkel/93729671/prokuror-kaebas-edasi-rakvere-maakohtu-otsuse-millega-moisteti-marti-kuusik-oigeks> [Kasutatud: 15.01.2022]

Draper, A. K., 2004. *The principles and application of qualitative research*. *Proceedings of the Nutrition Society*, 63, 641-646

Eesti Seksuaaltervise Liit, 2019. *Mis on vägivald?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.estl.ee/seksuaalv%C3%A4givald-1/mis-on-v%C3%A4givald/?m=662> [Kasutatud: 09.01.2022]

Ellermaa, E., 2019. *Ohvri asemel teatavad politseile perevägivallast üha enam naabrid või lapsed*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/936490/ohvri-ase-mel-teatavad-politseile-perevagivallast-uha-enam-naabrid-voi-lapsed> [Kasutatud: 09.01.2022]

Flick, U., 2006. *An introduction to qualitative research*. London, California, New Dehli, Singapore: SAGE Publications Ltd.

Gollwitzer, M. *et al.*, 2012. *Victim Sensitivity and the Accuracy of Social Judgments*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(8), pp. 975–984

Goodman, G. S., 1994. *When interviewing young children, technique is key*. Brown University Child & Adolescent Behavior Letter, 10(4), p. 4. Available at: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,url,uid&db=a9h&AN=9707260775&site=ehost-live> (Accessed: 6 May 2022)

Gordon, N. J. & Fleisher, W. L., 2011. *Effective Interviewing and Interrogation Techniques*. Third Edition. Elsevier.

Hackett, S., McWhirter, P. T. and Leshner, S., 2016. *The Therapeutic Efficacy of Domestic Violence Victim Interventions*. Trauma, Violence, & Abuse, 17(2), pp. 123–132.

Hammersley, M., 2013. *What is Qualitative Research?* Bloomsbury Academic. London.

Hartwig, M., Anders Granhag, P. and Vrij, A. (2005) 'Police Interrogation from a Social Psychology Perspective', *Policing & Society*, 15(4), pp. 379–399

Hartwig, M. *et al.* 2012. Interviewing Victims of Repeated Domestic Violence: Investigators Beliefs and Strategies. *Psychiatry, Psychology & Law*, 19(5), pp. 672-681.

Helme, M., 2019. Siseministerium. Memorandum valitsuskabineti nõupidamisele. *Lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava aastateks 2019-2023*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sm.ee/sites/default/files/lsv_memorandum_040719.pdf [Kasutatud: 03.12.2021]

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., 2004. *Uuri ja kirjuta*. Medicina.

Hirsjärvi, S., Huttunen, J., 2005. *Sissejuhatatus kasvatusteadusse*. Tallinn: Medicina.

Justiitsministeerium, 2014. Justiitsminister allkirjastas Istanbuli konventsiooni. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.just.ee/uudised/justiitsminister-allkirjastas-istanbuli-konventsiooni> [Kasutatud: 10.01.2022]

Justiitsministeerium, 2021. *Vägivalla ennetamise strateegia lõpparuanne ja vägivallaennetuse kokkulepe 2021-2025*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://advokatuur.ee/uploads/files/V%C3%A4givalla%20ennetamise%20strateegia%201%C>

[3%B5pparuanne%20ja%20%20v%C3%A4givallaennetuse%20kokkulepe%202021-2025.pdf](#)

[Kasutatud: 03.12.2021]

Justiitsministeerium, 2020. *Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030*. [Võrgumaterjal]

Leitav:

https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kriminaalpoliitika_pohialused_aastani_2030.pdf

[Kasutatud: 03.12.2021]

Justiitsministeerium, 2020. *Perevägivald ja ahistamine*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/perevagivald-ja-ahistamine> [Kasutatud:

10.01.2022]

Justiitsministeerium, 2020. *Kuritegevus Eestis 2019*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/perevagivald-ja-ahistamine.html>

[Kasutatud: 03.12.2021]

Kaljulaid, 2017. *President kuulutas välja Istanbuli konventsiooni ratifitseerimise*.

[Võrgumaterjal] Leitav: [https://www.err.ee/632455/president-kuulutas-valja-istanbuli-](https://www.err.ee/632455/president-kuulutas-valja-istanbuli-konventsiooni-ratifitseerimise)

[konventsiooni-ratifitseerimise](https://www.err.ee/632455/president-kuulutas-valja-istanbuli-konventsiooni-ratifitseerimise) [Kasutatud: 11.01.2022]

Karistusseadustik (2001) RT I, 28.04.2022, 26

Kase, H., 2004. *Lähisuhtevägivald*. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

Kelly, C. E. & Valencia, E. J. 2021. You ask and do not receive, because you ask wrongly.

International Journal of Police Science & Management, 23(1), pp. 42–54.

Kriminaalmenetluse seadustik (2003) RT I, 22.12.2021, 45

Kroonberg, R., 2013. *Tõendamiseseme asjaolud*. Õpibobjekt. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://stud.sisekaitse.ee/kroonberg/Toendamisesese/liigid_allika_alusel.html [Kasutatud:

01.05.2022]

Krüger, U., 2006. *Kriminaalmenetlus: Tõendamine kohtueelses menetluses*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://digiriiul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/374/Kriminaalmenetlus.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Kasutatud: 11.01.2022]

Krüger, U., 2008. *Ülekuulamine kohtueelses menetluses*. [Võrgumaterjal] Leitav: [https://digiriiul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/371/%C3%9Clekuulamine OK Kruger.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://digiriiul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/371/%C3%9Clekuulamine_OK_Kruger.pdf?sequence=1&isAllowed=y) [Kasutatud: 11.01.2022]

Käbi, R., 2017. *Kokkuleppemenetlus kriminaalasjas*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://kabi.ee/kokkuleppemenetlus-kriminaalasjas/> [Kasutatud: 26.02.2022]

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Sulesepp.

Lindmäe, H., 1995. *Menetlustaktika*. Juristide Täienduskeskus.

Linno, M., Soo, K., Strömpl, J., 2011. Juhendmaterjal perevägivalda vähendamiseks ja ennetamiseks. [Võrgumaterjal] Leitav:

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/perevagivalda_juhis_kovidele_veebi.pdf [Kasutatud: 15.01.2022]

Luke, T. J. 2021. A meta-analytic review of experimental tests of the interrogation technique of Hanns Joachim Scharff. *Applied Cognitive Psychology*, 35(2), pp 360-373.

Messing, J. T., Campbell, J., Dunne, K. & Dubus, S. 2020. Development and Testing of the Danger Assessment for Law Enforcement (DA-LE). *Social Work Research*, 44(3), pp. 143-156.

Mordock, J. B., 2001. *Interviewing Abused and Traumatized Children*. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 6(2), pp. 271–291

Newman, I. & Benz, C. R, 1998. *Qualitative-quantitative Research Methodology: Exploring the Interactive Continuum*. Southern Illinois: Southern Illinois University.

Pettai, I. & Proos, I., 2015. Lähisuhtevägivald Eestis Politsei pilgu läbi. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Norra_toetused/Koduse_ja_soopohise_vagivald_vahendamise_programm/aruanne_politseitootajate_kusitus.pdf [Kasutatud: 10.01.2022]

Politsei- ja Piirivalveamet, 2022. *Lähisuhtevägivald*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www2.politsei.ee/et/nouanded/lahisuhtevagivald/> [Kasutatud: 10.01.2022]

Prestogeorge, T., 2020. *Best design practices for police witness/victim interview rooms*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://blog.fentress.com/blog/best-design-practices-for-police-witness/victim-interview-rooms> [Kasutatud: 01.05.2022]

Sepp, H., Kergandberg, E., 2020. *Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://pohiseadus.ee/sisu/3493> [Kasutatud: 01.05.2022]

Ramamoorthy, S. & Myers-Walls, J. A., 2022. *Talking to a Child Who Has Been Abused*. Family Nurturing Center. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://familynurture.org/resources-from-family-nurturing-center/talking-child-abused/> [Kasutatud: 01.05.2022]

Ramirez, I. L. & Straus, M., 2006. *The Effect of Question Order on Disclosure of Intimate Partner Violence: An Experimental Test Using the Conflict Tactics Scales*. Journal of Family Violence, 21 (1), pp. 1-9.

Rammulüüs, M., 2002. *Ülekuulamise taktika. Diplomitöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Sild, A., 2014. *Lähisuhtevägivald – süstemaatiline vägivald*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/lahisuhtevagivald_-_sustemaatiline_vagivald_15.04.2014.pdf [Kasutatud: 10.01.2022]

Siseministerium. *Siseturvalisuse arengukava 2020-2030*. [Kasutatud: 03.12.2021]

St-Yves, M., Williamson, T., Gelles, M. G., McFadden, R., Borum, R., Vossekuil, B., Rose, D., Pearse, J. J., Gudjonsson, G. H. 2012. *Investigative Interviewing*. Taylor & Francis Group, p. 92.

Tamm, K., Kruusement, A., 2018. *LSV kuritegudes menetlus- ja karistuspraktika*. [Võrgumaterjal] Leitav:

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/tamm_k_kruusement_a_2019_lahisuhtevagivalla_menetlus-ja_karistuspraktika_parnumaa_2018_a_projekti_naitel.pdf [Kasutatud: 09.01.2022]

Teddlie, C. & Yu, F., 2007. Mixed methods sampling a typology with examples. *Journal of mixed methods research*, 1(1), p. 80.

ter Vrugt, P., 2021. *A pragmatic attitude: The right to silence in the Netherlands*. *New Journal of European Criminal Law*, 12(3), pp. 389–407.

Virkus, S., 2016. *Intervjuu eelised ja puudused*. Tallinna Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.tlu.ee/~sirvir/Intervjuu_vaatlus_ja_sisuanals/intervjuu_eelised_ja_puudused.html [Kasutatud: 09.01.2022]

Vrij, A. et al. (2017) 'Psychological Perspectives on Interrogation', *Perspectives on Psychological Science*, 12(6), pp. 927–955.

Walklate, S. et al., 2019. *Victim stories and victim policy: Is there a case for a narrative victimology?* *Crime, Media, Culture*, 15(2), pp. 199–215

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool.

Ülviste, A., 2018. *Lahisuhtevägivalla kuritegudes läbiviidud kriminaalmenetluste analüüs*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.prokuratuur.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/LSV%20anal%C3%BC%C3%BCs%202018.pdf> [Kasutatud: 09.01.2022]

Yoong, D., 2010. *Interactional norms in the Australian police interrogation room*. *Discourse & Society*, 21(6), pp. 692–713.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel nr 1. Politseinike arvamus, kas eraldi Lähisuhtevägivalla seadus muudaks juhtumitega tegelemise tõhusamaks? (Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015; autori koostatud).....lk 13	13
Tabel nr 2. Kas politseinike hinnangul on lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemine raskem või kergem kui teiste juhtumitega tegelemine? (Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015; autori koostatud)lk 14	14
Tabel nr 3. Ülevaade intervjueeritavate kokkupuutest lähisuhtevägivalla juhtumite menetlemisega (autori koostatud).....lk 24	24
Tabel nr 4. Andmeanalüüsi 1. kategooria ja selle koodid (autori koostatud).....lk 26	26
Tabel nr 5. Andmeanalüüsi 2. kategooria ja selle koodid (autori koostatud).....lk 27	27
Tabel nr 6. Andmeanalüüsi 3. kategooria ja selle koodid (autori koostatud).....lk 29	29
Tabel nr 7. Andmeanalüüsi 4. kategooria ja selle koodid (autori koostatud).....lk 31	31
Joonis nr 1. Vaatenurk, kuidas toimub eeluurimine/ tõendamine (Krüger, 2006).....lk 11	11
Joonis nr 2. Määratud karistused lähisuhtevägivalla kuritegude eest (Kaugia, 2020; autori koostatud).....lk 14	14
Joonis nr 3. Lähisuhtevägivalla püramiid jaanuar – juuni 2020 (Sotsiaalkindlustusamet, 2020: autori koostatud)lk 17	17

Lisa 1. Ekspertintervjuu küsimused

- 1) Kui pikk on Teie kogemus LSV kuritegude menetlemisel?
- 2) Kui suur on Teie koormus ühes kuus?
- 3) Kui suur osakaal Teie töös on lähisuhtevägivalla juhtumitel? Nimetage protsent.
- 4) Kas olete saanud, kui jah, siis milliseid koolitusi LSV kuritegude menetlemiseks?
- 5) Kas ja mille poolest erineb LSV kuritegude lahendamine teistest isikuvastastest kuritegudest?
- 6) Kas ja millised on erisused tõendite kogumisel?
- 7) Miks kannatanud tihtipeale ei soovi anda ütlusi?
- 8) Mis aitab kaasa kannatanu ülekuulamisele, et saada tõesed ütlused?
- 9) Millised on meetoodilised ja taktikalised soovitusel ülekuulamise läbiviimisel lähisuhtevägivalla kuritegude menetluses?
- 10) Millised tingimused ja keskkond soodustaksid LSV kannatanu ülekuulamist?
- 11) Millised on peamised probleemid, mis takistavad ülekuulamisprotsessi eesmärki?
- 12) Kui palju Teie kaasuseid viimase aasta jooksul on saanud süüdi mõistva kohtuotsuse?
- 13) Kas mõni Teie kaasus on saanud negatiivse kohtuotsuse? Millistel põhjustel ning mida oleks võinud teisiti teha?
- 14) Kuidas on korraldatud Teie struktuuriüksuses LSV kuritegude menetlus?
- 15) Millised regulatsioonid reguleerivad LSV kriminaalmenetlust?
- 16) Milliseid koolitusi Te vajaks?